NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIX. ÉVFOLYAM. 1898. NOVEMBER. IX. FÜZET.

A MŰVÉSZI NEVELÉSRŐL.*

(Első közlemény.)

Tisztelt hallgatóim!

Engedjék meg, hogy előadásomat egy hasonlattal kezdjem el. Őszkor a jáczinthagymát elültetik, a pinczébe leteszik és beföldelik. Az ott pihen hónapokig észrevétlenül, sápadt, szintelen hajtása alig fejlődik valamit. De bezzeg hozzák föl a világosságra: pár nap alatt csodálatos fejlődésnek indul — sápadt hajtása kizöldül, levelei szétfeslenek, szára sugár hajtásba szökken, bimbói megszínesednek s szemlátomást fejlődve, rövid egy-két hét alatt kinyílik az illatot árasztó, gyönyörű virág.

Így él egy-egy eszme is sokáig észrevétlen az egyesek lelkében, mígnem megleli napsugarát, levegőjét és akkor bámulatos gyorsan indul fejlődésnek, lombot, virágot növelve.

Így élt nálunk sokáig észrevétlen egyesek lelkében a *művészi nevelés* eszméje, mely most egyszerre meglelte levegőjét, napsugarát; egy miniszter keze s egy ékestollú iró szava kiemelte a homályból; most szemünk láttára fejlődik, izmosodik s rajtunk áll, hogy lombot, virágot növeljen; gyümölcse pedig a magyar művészi élet, a magyar művészet felvirágzása lesz. De csak úgy, ha mi is megteszszük a magunkét. Mert ki olthatná bele a szépnek, a művészetnek szeretetét a gyermeki lélekbe, ha nem az anya s a ki némileg ennek helyettese: a tanítónő? Nekem szent meggyőződésem, hogy a művészi nevelés megvalósítása az önök kezébe van letéve. A középiskola csak fél munkát végezhet. Az a munka tel-

* A M. D. E. «tanitónői szakosztályának» novemberi ülésében tartott előadás.

jessé csupán akkor válhatik, annak sikere csak úgy lehet, ha a művelt nők, ha a művelt anyák karolják fel az ügyet s szívük melegét és lelkesedésüket viszik bele e munkába. Avagy mire használná a nő a veleszületett finomabb érzést, ízlést és fogékonyságot, ha nem a szép kultuszára? Hisz ebben foglalatosak mindnyájan öntudatlanul is, mikor otthonukat rendezik, mikor a divaton kapnak, mikor önmagukat piperézik. Igen, maga a divathajhászás sem egyéb, mint e nemes ösztönnek eltévedése. De adjunk ez ösztönnek nemes táplálékot, irányozzuk fejlődését: s megnemesítője, megszépítője lesz egész életünknek; a szép kultuszában fogunk élni s annak szeretetét úgyszólván a levegővel fogja magába szívni környezetünk, főkép a fogékony gyermeki lélek.

*

Itt azonban fölvetődik a kérdés: vajjon igazán érdemes-e a szépért áldozni? — vajjon a művészet szeretete igazán meg tudja-e nemesíteni életünket? — vajjon a művészet ápolása igazán olyan életbevágó nemzeti érdek-e, melyért dolgozni, melyért küzdeni érdemes? — nem csupán nehány ábrándos rajongó rögeszméje-e az, melyet a józan ész s a gyakorlati élet kinevet?

Nálunk e kérdéseket sokan fölvetik. Mintha hallanám egy-egy falusi urambátyám kifakadását: «Ugyan, minek az ilyen koldus országnak? Még képet vegyünk, mikor az adót sem bírjuk fizetni?» Sőt lehet, hogy egyik-másik tanítótársam is ilyenformát gondol: «Művészi nevelést adjunk a gyereknek? Bár a helyesírásra meg birnók tanítni!»

Türtőztesse magát egy kissé a falusi urambátyám s békétlen tanítótársam; szíves engedelmükkel a fenti kérdésekre egyenkint felelve, majd megfelelek nekik is s talán sikerülni fog áttérítnem őket az én álláspontomra.

Tehát első kérdés az, vajjon igazán érdemes-é a szépért áldozni? Holott a szép nem életszükség, csak fényűzés s urambátyám a kopott bőrdivános, mestergerendás falusi szobában, melynek egyedüli faldísze a légycsapó s a kétágú korbács, melyben egyetlen könyv a kalendárium, melynek egyetlen növénydísze

az ablakon bebólongató büröklevél, melyből egyetlen kilátás a boglyába rakott fára s a félig elhordott trágyahalomra, s egyéb ily illatos alkotmányokra esik — mondom, ő e kevéssé művészi hajlékban ép oly jóízüen eszik, iszik, alszik, sőt abban apja, nagyapja s minden elődje is oly szép öregkort ért, a melynél szebbet nem érhettek volna a legremekebb mivű boltozat alatt sem. S tanítótársam az ő dísztelen, elhanyagolt iskolájában ép úgy kiböszéli tüdejét s idővel ép úgy belefásul a tanításba, a gyerekek pedig ép úgy bevágják az egyszeregyet, meg az alanyt és az állítmányt, mint akár a legczifrább palotában.

Mégsem egészen.

Most is előttem van a zürichi új leányiskola, melynek üveg festésű ablakain Hófehérke s a németek Rotkäppchenje s Bolond Istókjuk van ábrázolva; melynek márvány oszlopos előcsarnokába úgy lép a gyermek, mint a templomba; melynek szépen rendezett kertje az ő szemében maga a paradicsom. Vajjon ennek a környezetnek ne lenne vidító, nemesítő hatása a lélekre? Hallom az ellenvetést: «De mily igényekhez szoknak!» Lehet. De legalább később is nemesebb igények kielégítésére fogják öszpontosítani erejüket. És maga az semmi, hogy gyermekkoruk e szép környezetben derűsebben telt? Avagy nem a gyermekkor napsugaras emlékeiből táplálkozik-e a lélek később is? Tekintsenek tisztelt hallgatóim saját multjukba; idézzék vissza gyermekkoruk vídám, boldogító emlékeit; s jusson eszükbe, az életnek hány nehéz küzdelméhez merítettek azokból erőt, lelki ruganyosságot: és igazat fognak adni nekem.

És azután jusson eszükbe a kidőlt-bedőlt, füstös, sárral behordott falusi iskola, melybe bottal kergetik, melyben pálczával tartják a gyermeket. Ne gondolják, hogy most a fegyelem terére tévedtem. A bot és a pálcza szorosan összefügg a kidőlt-bedőlt, elhanyagolt iskola-épülettel. Mert a tiszta, derült, szép iskola nem csupán a gyermeket neveli, hanem a — tanítót is. Bármennyire gépekké fásuljunk a nap-nap mellett ismétlődő teendők gépies lemorzsolásában, a környezet hatása alól nem vonhatjuk ki magunkat; megérezzük azt tudtunkon kívül s a környezet nyájas de-

rüjét lelkünk a saját vídámságában súgározza vissza. Szép iskolában a durva lelkű tanító is megszelídül. A tapasztalás ennek ellentmond? Önök ismernek oly tanítót, a ki szép iskolájában is nyers és kíméletlen? Megengedem, de gondolják meg, hogy ezek elhanyagolt iskolában bizonyára bottal és pálczával fegyelmeztek volna. Náluk a szóbeli durvaság már a megszelídülés kezdete. Bocsássanak meg nekem, hogy e dolgokat érintem. De szükséges, hogy nálunk e kérdésekre nézve végre egy egészséges közszellem fejlődjék ki, mely a multból ránk maradt visszaéléseket a jövőben lehetetlenné tegye. Különben nálunk a szép kultuszát űző iskola még nem is létezik. A mit mi iskolában «szép»-nek nevezünk, az csak tiszta, szellős, tágas. Gondoljanak hozzá szépen ivelt, örökzölddel körülfutott ablakokat, virágdíszt az asztalokra, a nagy mesterek műveinek másait a falakra, lombos növények közé állított szobrot az előcsarnokba, kívül szépen rendezett udvart, kertet s úgy körülbelől fogalmunk lesz arról, a mi a «szép iskola» nevet megérdemli. Francziaországban, Svájczban, de legfőkép Angliában sok ily iskolát találhatnak. Cambridge collegiumai szebbek, mint nálunk a grófi kastélyok. Nálunk mindezt még ma sokan képtelen túlzásnak tartják és megmosolyogják, tudom. De csak ma. Holnap, ha majd a mi helyünkbe mások lépnek, ők fogják mosolyogva magyarázni a hitetlenül hallgató, boldogabb utódoknak, hogy mi milyen odúkban éltünk és tanítottunk, s akkor majd a bot és a pálcza is a kuriózumok közé kerül, mint a kaloda és a stróf; és lesz idő, mikor nem fogják elhinni, hogy tanító valaha gyermeket halálra vert volna. De csitt! erről ne szóljunk; ez mindnyájunknak fáj. Ha itt megemlítettem, ez csak annak a bebizonyítására történt, hogy nálunk az iskolai erkölcsben még van szelidíteni való. A tegnap és a ma közt már óriási a különbség eddig is; a legtöbb iskolában a testi fenyíték s a nyilvános megszégyenítés el van törülve végkép; a mi főleg a tanítónők szelídebb bánásmódjának az eredménye. Hát még ha majd az iskolai nevelést a művészet szeretetében megnemesedett, finom lelkü nők fogják gyakorolni mindenütt.

De térjünk vissza tárgyunkra. A szép igenis megérdemli,

hogy érte áldozzunk, mert fényűzés ugyan, de a léleknek legnemesebb fényüzése és legnemesebb tápláléka is; megtölti azt nemes, tiszta tartalommal s kiszorítja belőle az aljas ösztönöket; észrevétlenül hatol belénk, mint a napfény — bemelegíti lelkünket s megépülünk, megjobbulunk tőle. Hogy van korhely művész, züllött műbarát is, annak nem a szép az oka, a melyet szerettek, de akaratuk gyöngesége s mételyes erkölcsük, melyet ez az egyetlen nemes ösztönük nem bírt meggyógyítni. Az esetek túlnyomó többsége azt bizonyitja, hogy a művészi szépet szerető ember nemesebb, boldogabb életet él. Pedig ez is valami. Mert nemcsak élni, de boldogan élni is akarunk ezen a világon; és nekünk nevelőknek az is feladatunk, hogy növendékeinket nemesen és boldogan élni megtanítsuk. Sőt nevelői munkánknak talán ez a koronája.

Ez átvezet a második kérdésre: «Vajjon a müvészet szeretete igazán meg tudja-e nemesíteni életünket?» Ezt nem merném oly határozottan állítani, mint a «Művészeti reform» irója, mert Nero és a Borgiák példája* és sok lelkes műpártoló kortársunk élete mást bizonyít. Csak kérdés, vajjon ez erkölcsileg fekélyes természetek a művészet gyógyító és zabolázó hatása nélkül nem fajultak volna-é el még inkább? Az erkölcsileg gyógyíthatatlanokon ez az orvosság nem segít; de a normális lélek, még ha beteg is, meggyógyul tőle. Kérdezzék meg az elmeorvosokat, gyógyítható betegjeik szobájába miért tesznek képet, zongorát? Mert a művészi alkotásban nyilvánuló összhang még a háborodott lelket is lecsillapítja. Lecsillapítja a vad indulatot, az érzéki ösztönöket is. Az anyák jól tudják, serdülő gyermekeik ösztöneinek milyen hathatós fékezője a zenei, rajzbeli oktatás s a művészibb női kézimunka. Egy kicsit szivacstermészete van a léleknek: ha tiszta vízzel már teleszívta magát, a szennyes pocsolyavizet nem hamar iszsza fel; azonban tiszta vizét beszennyezni könnyebb, mint a szennyeset leülepeszteni; s utána a szivacs sokáig piszkos marad maga is.

* Ám kérdés, ezeket a művészet pártolására maga annak őszinte szeretete, vagy nem-e inkább egyéni hiúságuk s élvezetvágyuk vitte?

Annál szükségesebb, hogy idejekorán töltsük meg tiszta vizzel, vagyis a művészi széppel a fiatal lelket, mielőtt az érzéki ösztönök szennyes vizével, vagy az indulatok felkavart iszapjával teleszívná magát.

Mivel pedig a nemzetet millió meg millió egyénnek összesége s így annak erkölcsi színvonala sem lehet más, mint az egyéneké: világos, hogy mindaz, a mi az egyén erkölcsi életét emeli, emeli a nemzetét is s ebben az értelemben a művészet ápolása nemzeti érdek. Életbevágó érdekké azonban nem ez teszi, hanem egy más elem, melyről eddig még nem szóltunk, s mely semmiféle igazán nagy, művészi alkotásból sem hiányozhatik: a nemzeti elemet értem. A nemzet faji egyénisége semmiféle egyéb alkotásban — sem gazdasági, sem jogszolgáltatási, sem iskolai szervezetében, sem alkotmányában, sem iparában — oly tisztán és közvetetlenül kifejezésre nem jut, mint a művészi alkotásokban. Gondoljuk el Franciaországot rokokója, színháza, a régi Görögországot szoborművei, Homérosza, Sophoklese nélkül; vegyük el a kisded Belgiumtól Rubense, Van Dyckje vásznait s mi marad nemzeti egyéniségükből? A Code Napoléon, Dodona jóslata, az olympiádok; a kisded Belgium pedig beolvad Franciaországba.

Ezért olyan életbevágó nemzeti érdek a nemzeti művészet kifejlesztése, ápolása. A nemzeti művészet ép oly hatalmas összeforrasztó, mint maga a nyelv. S valamint van névmagyarosító társaság, ép úgy szükség volna képmagyarosító társaságra is. Mindjárt megmondom, miért? Anyákhoz és tanítónőkhöz szólok — közel a karácsony; már nézegetik a képes könyveket, mikkel gyermekeik lelkét táplálni fogják. Jól megnézték őket? Vajjon hányban találnak magyar érzést, magyar motivumot, magyaros felfogást? Alkalmazzák ezt a mértéket az alájuk irt versikékre, a hozzájuk fűzött elbeszélésekre is. Azt megnézik, nyolczvan krajczár-e, vagy egy forint; de azt megnézik-e, magyar lélekből fakadt-e a tartalma? Avagy kérdezzék meg a franczia szülőt, venne-e gyermekének német vagy angol képeskönyvet és viszont? Pedig az a franczia gyermek tiszta franczia légkörben él; pedig az ő chauvainségük megóvja őket az idegen termék elnemzetietlenitő hatásától. Csak a magyar anya boldog, hogy gyermeke előbb tud

francziául, mint hazája nyelvén. Más anya ezt szégyellené. Hogy a művészi érzék a nemzeti iparnak mily hatalmas föllendítője, azt vegye számba a nemzetgazda. Én itt csak arra akarok utalni, mi a mi teendőnk ez érzék fejlesztése körül.

*

Első dolog tehát a művészi nevelésben, hogy magyar legyen a dal, a vers, a kép, a játék, a mese, a mit a gyermeknek nyujtunk. Kedvesebb is lesz az neki bizonynyal.

De legyen magyar egyéb is. Lásson magyar diszítő motivumot lépten nyomon, bútoron, abroszon, függönyön, a maga ruhácskáján. Az vésődjék szemébe. Magyar elemekből gyüjtse legelső benyomásait. Csak azután jöjjön az idegen. A magyar művészeti motivumok szépek; megbámulta őket a külföld is az ezredévi kiállításon. S a kényes izlésü franczia uri nő elragadtatva mutogatja tulipántos bőrdolmányát. A svéd királyi herczegnők számára készített magyar costume-ökről csak a napokban olvastunk.

Az otthonban, a hol a gyermek felnő, legyen minden szép. Nem azt mondom: drága, de: szép. Hisz a szépség nem függ az anyagtól; egy kis zöld felfutóval a legegyszerűbb falusi házat széppé lehet tenni. Ellenben a rútat, visszataszítót távolítsuk el környezetéből. A fejlődő lélek benyomásaiból táplálkozik. A gyermeki lélek tiszta tükör, a mely szépet-rútat egyaránt felfog; csakhogy képeit aztán meg is őrzi és azok szolgáltatják gondolkozása, képzelete anyagát. Ezért oly fontos, sőt sokszor végzetes is, hogy mit hall, mit lát kis korában.

Ám az eléje állított kép nem elég. Az érdeklődés fölkeltése is szükséges. Önök ismernek üres lelkű embereket és üres lelkű asszonyokat, kiknek a természet csodái nem mondanak semmit; kik a bájt, kellemet semmiben meg nem látják; kiket az Angelico Menyországa, a Munkácsy Siralomháza, a Spányi Őszi hangulata, a Firle Walter Miatyánkja meg nem indít. Önök sajnálják őket, vagy el is itélik. Ne itéljék el. A hiba nem az övék, hanem azoké, kik elmulasztották őket idejekorán eszmélkedésre, a rajtuk kívül eső dolgok megfigyelésére s az örömre szoktatni. Igen, az örömre

is. Erről a fontos lelki rúgóról sokszor megfelejtkezünk. Mert mi az öröm? A lélek harmata, mely felüdíti; rúgója, mely talpra állítja; a megújuló lelkierő forrása. Azért korán rá kell tanítni a gyermeket, hogy örülni tudjon a szépnek, mely előtte a természet jelenségeiben, a szín, a fény játékában, a hang, a mozgás rhytmusában nyilatkozik; akkor meg fogja szeretni e múló szépségnek művészkéz alkotta, el nem múló képmását is. Máskép nem. A ki a természetet nem szereti, abból igazi művészlélek nem lehet soha. Minél bensőbb viszonyban élünk a természettel, annál jobban szeretjük annak hű mását, annál jobban fel tudjuk fogni annak szépségeit. Egy falusi gazdatiszt, ki nap-nap mellett megnézte a juhokat az akolban, feljött a 85-iki országos kiállításra. A műcsarnokon közömbösen ment végig. Alig ügyelt valamire. De bezzeg az egyik teremben meglátta a Pállik juhait; szeme csillogni kezdett s a terem végéből egész felindultan vágott át a túlsó sarokba, a hol a kép függött s ujját az egyik kos orrahegyére téve, egész felvillanyozva mondta: «Nini, a hunczut, még az orrahegye is nedves!» Ismerte a juhot és meglátta, a mi benne híven volt találva. Ezért kell a gyermeket a természet megfigyelésére, a természet szeretetére és az abból fakadó örömre szoktatni. Parcifalt súlyos büntetés érte, mivel a szent Grál templomában nem kérdezősködött. Parcifalok vagyunk mindnyájan; s ha közömbösen megyünk el a természet szentélyei előtt, lelkünk ürességével keservesen lakolunk.

A természet szeretetéből fakad a velünk született naiv műösztön is. Megvan az a parasztban is. Megnézték önök az ezredévi kiállítás falujának kapubálványait, a parasztszobák faragott hátú székeit, bölcsőit? A varottasokról nem is szólok; nem lenne nő, a ki azoknak szépségét meg ne érezte volna. De volt ott egyéb is. Látták-e önök az ősfoglalkozások csarnokában a pásztoremberek, az útszélen kóborló szegénylegények faragványait? Azt a sok gyufatartót, sótartót, botot, kulacsot? Rajtuk fa, levél, virág, madár, állat kirajzolva, kifaragva. E primitiv műalkotásokat nézve, jutott-e eszükbe, hogy mennyi naiv művészi ösztön nyilatkozik meg azokban? — hogy a természetnek mily erős szeretetéről tanuskodnak? — s hogy kifaragásuk és később nap-nap melletti látásuk

mennyi örömet szerezhetett készítőjüknek s mennyivel kedvesebbé tehette őket szemében?

E naiv művészi ösztön megvan a gyermekben is: mindegyik próbál dalolni, rajzolni, agyagból gyúrni. Csakhogy attól tartok, a mi mai rajzoktatási rendszerünk ezt az ösztönt nem a hogy fejlesztené, de sőt elöli s inkább való arra, hogy a szemmértéket, mintsem a művészi képzeletet fejleszsze. Holott az angol óvódákban és iskolákban is természet után rajzoltatnak és festetnek a gyermekekkel és kedves meséiknek — a Hófehérkének, Hamupipőkének stb. illusztrációit készíttetik velük. Ne tessenek ezen mosolyogni. Primitiv, naiv, tökéletlen dolgok, igaz; de bennük őszintén megnyilatkozik a gyermeki lélek s ez a fő. Innen a művészetig már csak egy lépés van hátra: a technika megszerzése. Az, a mi a művészt és a művészet kedvelőjét teszi — a dolgoknak közvetlen megfigyelése s azoknak őszinte, saját lelkük színével szinezett visszaadása — már megvan bennük. Ennyi, a mit a legnagyobb művész megtehet — a többi csak művészi technika, pur et simple.

De a művészi ösztönt a szülők más uton is fejleszthetik. Önök előtt ismeretes a nagy angol esztétikus — Ruskin — neve; a ki az angol izlést átalakította; a ki egy hosszú élet szívós, lankadatlan küzdelmével a kereskedők népéből a művészetet pártoló s azért áldozni kész nemzetet nevelt; a ki rajongva hisz a művészet nemesítő voltában; sőt a sociális kérdés megoldását is a szegény nép rétegeit felölelő, művészi neveléstől várja s talán nem alaptalanul; hogy lett a kisvárosi kereskedő fiából a művészet lánglelkű apostola? Ez a nemes, tiszta élet fényes bizonyítékot szolgáltat a fenti állítások mellett. Ha életét lapozzák, meglepetve fogják olvasni, hogy édes atyja kis fiát már négy éves korától fogva magával hordozta kocsin tett üzleti útjaira s a gyermeket útközben nemcsak a természeti élet megfigyelésére szoktatta, de bejárta vele az angol történeti emlékű helyeket, a műgyüjteményeket; s a művészi alkotások szépségét maga magyarázgatta neki; pedig az az apa nem rajongó ideálista, hanem józan, gyakorlati észjárású, kitünő üzletember volt. Hány ilyen magyar apát tudnának nekem említeni? A magyar művész mily kegyetlen, lelket emésztő küz-

delmeken megy át, míg oly légkörbe juthat, hol ösztöne táplálékát megtalálja. Csak szegény Munkácsynkat említem. Ha neki nem kellett volna testi-lelki erejét fiatal kora lelketemésztő küzdelmeiben eltékozolnia, talán most is itt lenne köztünk, talán még javában alkotna! S hány művészi tehetség kallódik el minálunk kellő művészi táplálék hiján! Hock Jánosnak igaza van: művészi tehetség tekintetében nincs áldottabb faj a magyarnál; csakhogy úgy vagyunk ezzel is, mint fajunk szaporaságával — a sok születés nem erősíti nemzetünket, mert kisdedeink bimbókorukban halnak el.

De az idő halad. Térjünk másra.

A szülői házból a gyermek az iskolába kerül. Művészi nevelésének ott kell folytatódnia. Engedjék meg, hogy megint angol példára hivatkozzam. A cambridgei Teacher's Collegeben, a mi ott afféle felsőbb fokú tanítónőképző — a belépőt a virággal díszített előcsarnokban — a vén, sápítozó portásné? Nem, — a miloi Venus fogadja; s Rafaelek, Murillok, Rembrandtok, Botticellik kísérik a folyosókon végig, egész a konyháig, egész a fürdőszobáig; ezek kísérik be a tanterembe, a növendékek szobáiba, az ebédlőbe is; sőt a gazdasszony szobája is nehány Sassoferratóval s egy-két modern genre-képpel van díszítve. S így van ez az alsó fokú iskolákban, s azután az életben is. Lépjenek be bármely angol család otthonába, de sőt az egyetemi-hallgatók legényszobájába is: mindenütt a nagy müvészek remekeivel találkozik szemük. Ép így meglelik az élő virágdíszt is mindenütt: nem csupán a szalonban s nagy vendégségkor az ebédlő asztalon s a báli teremben, de a lakó szobában is, a tanteremben is, a mindennapi ebédlő asztalon is; szóval mindenütt — az ott egy nemesebb fényüzés, hogy azt ne mondjam: életszükség. Képzeljék el a milieu hatását a lélekre s meg fogják érteni, miért emelkedik az utóbbi 50 év óta — ebbe esik a Ruskin agitátori munkájának ideje — az angol társadalom erkölcsi és műveltségi színvonala.

Budapest. *Geőcze Sarolta.*

NASCHITZ SAROLTA.

Ötven esztendő nagy idő egy nemzet életében, főként ha annak kulturális fejlődését és haladását vizsgálgatjuk. Különösen nagy és nevezetes idő az utolsó ötven esztendő a magyar nemzet életében, mely társadalmilag és gazdaságilag teljesen átalakította. Hála azoknak, kik ez ötven esztendő alatt államalkotó vagy kulturális munkát végeztek, kik nemzetünket mai műveltségi és gazdasági állapotára segítették.

Azok közül, kik ez áldásos tevékenységet ötven esztendeje folytatják, kevesen vannak olyanok, kik hálaszózatunkat hallhatják. Különösen kevés olyan nőre mutathatunk, kik a nevelés nagy feladatainak megoldásán fáradozva, 50 éves tevékenységük után is a munkások soraiban küzdjenek nemzeti és kulturális eszményekért. Karacs Teréz és Lövey Klára elhaltak, Zirzen Janka és Bayer Karolina pihenőre tértek. A kevesek közt, kiket hálánk megillet, tisztelettel említhetjük Naschitzné Eibenschitz Sarolta úrnőt, ki nőnevelés ügyünk javára 50 év óta szakadatlanul működik, s kinek érdemeit a legközelebb lefolyt tanév végén királyunk is elismerte, kitüntetvén őt a koronás aranyérdemkereszt adományozása által.

Azt hiszszük megelőzzük az érdemes igazgatónő nagy számú tisztelőinek óhaját, ha magas kitüntetése alkalmából, iskolájának évi értesítője alapján a *Lenkei Henrik* intézeti tanár által írt életrajz főbb adatait közzéteszszük s így Naschitz Sarolta működését főbb vonásaiban vázoljuk.

Naschitz Sarolta 1830 junius 18-án Pesten született, atyja Eibenschitz Zsigmond, az első fővárosi magánleányiskola és nevelőintézet megalapítója volt, a kinek nevelői működésében már

korán oly hathatós segítségére volt, hogy mint 16 éves leány az akkori tanfelügyelőnek, Vojdicseknek s az országos hírű főrabbinak, Svábnak, dicséretében részesült.

Már az 1845—46. évben az akkori «Magyar izraelita egylet» megtisztelő elismerésben részesité az Eibenschitz intézetet, még pedig a magyar nyelv intenziv oktatásáért, s ama valóban hazafias szellemért, melyben a növendékeket nevelték. Egyik évvégi vizsgálatán megjelent Ő császári és királyi Fenségének Mária Dorottya főherczegnőnek főudvarmesternője is s ennek a magas látogatásnak örömére Eibenschitz Sarolta Hermin főherczegnőnek egy általa készített művészi himzést ajánlott fel, melyet a főherczegnő nagyon szivesen fogadott.

Az 1847-ben rendezett első magyar ipari és művészi kiállításon Eibenschitz Sarolta és intézete kiállított kézimunkáiért, közöttük Ő császári és királyi Fenségének István főherczegnek kihimzett arczképeért, Kossuth Lajostól és Batthyány Lajos gróftól aláirt dicsérő okleveleket kapott. (E művészi himzés birtokomban van, s mint a himzés remekét mutatom mindig az érdeklődőknek. Szerk.)

Ily előzmények s a nevelésre és oktatásra való szorgos és sikeres készületek után alapította 1848-ban Naschitzné Eibenschitz Sarolta «Felsőbb leány tan- és nevelő intézet»-ét, melynek engedélyezéséért azonban az akkori viharos időkre való tekintettel, csak 1851-ben folyamodott s azt ugyanakkor el is nyerte. A nyilvánosság jogáért felsőbb leányiskolája részére 1857-ben adta be kérvényét, s a kérvény teljesítését tartalmazó helytartótanácsi végzést még ugyanazon évben az akkori tanulmányi felügyelő Haas, később megyés püspök személyesen nyujtotta át az intézet tulajdonosnőjének.

Azóta főtörekvése volt, hogy tanítványait, kik mindig a főváros legelső polgári rétegeiből kerültek ki s máig majd három nemzedéknek szine-javát alkotják, hazafias szellemben, modern elvek szerint úgy a család, mint a társadalom legnemesebb követelményeinek megfelelőleg nevelje és egy igazi szép élet számára előkészitse. E munkálkodásában a változó és gyakran nagyon

NASCHITZ SAROLTA.

kedvezőtlen külső viszonyok soha meg nem akadályozták és azoknak az intézet szellemére megrázkódtató befolyást nem engedett. Segítségére voltak és vannak mai napig kiváló tanerők, mindenkor okleveles középiskolai tanárok, tanítók és tanítónők, kik a vezető példáján buzdulva mindig igaz lelkesedéssel szegődtek az általa kijelölt irány, a valódi női erények kimüvelésének szolgálatába.

Ily eredmények és elvek mellett természetes, hogy az intézet tulajdonosnője bőven részesült a leghizelgőbb elismerésekben. A legutóbb Ő Felsége által juniusban adományozott magas kitüntetésen kívül, midőn Apostoli Királyunk Naschitz Saroltának a tanügy és nevelés terén szerzett érdemeit a koronás arany-érdemkereszttel megjutalmazni kegyeskedett, egyéb elismerésekben is részesült nemcsak az arra hivatott hivatalos tényezők, hanem a különböző alkalmakkor rendezett kiállítások jury-bizottságai részéről is: így az 1881. évi Orsz. Nőiparkiállításon saját közreműködéseért díszoklevelet nyert, iskoláját pedig «jeles közreműködéseért» ezüst éremmel tüntették ki. Az 1896-iki ezredéves országos kiállítás bíráló bizottsága pedig — a Naschitz-féle nyilv. felsőbb leányiskolát és nevelőintézetet «úttörő működéseért és ügybuzgalmáért» kiállítási éremmel tüntette ki. E kitüntetések sorában felemlíthetjük azt a kegyet, melylyel Felséges Királynénk az intézet tulajdonosnőjének leánya Eugénia által készített remek kézimunkát elfogadni és legfelsőbb kéziratával megtisztelni leereszkedett.

Az intézeti vizsgák eredményét évek hosszú során át szemmel kisérték a legkiválóbb szakemberek és a tanhatóság kiküldöttei. Ezek közül újabban kiemeljük bold. Lévay Ferencz miniszteri osztálytanácsos úrét, ki az iskola jelenlegi épületének felavatási ünnepén 1893. nov. 15-én gróf Csáky Albin akkori vall. és közoktatásügyi minister Ő excellentiája képviseletében jelen volt, továbbá dr. Berzeviczy Albert akkori államtitkár excellentiáját, ki 1894-ben hosszabb ideig figyelte meg a tanítást és alaposan megvizsgálta az intézetet, s kik mindaketten úgy az előmenetellel, mint a felszereléssel, mint a helyiségekkel való nagy megelégedettségüknek adtakirásbeli kifejezést.

Mindennek köszönheti Naschitz Sarolta, hogy 1895-ben a

vallás- és közoktatásügyi miniszter újólag elismerte az intézet nyilvánossági jogát, melynek ægise alatt egy az Andrássy-út 34. sz. alatt csupán az intézet czéljainak szolgáló épületben ma is működik. De Naschitz Sarolta nemcsak mint intézettulajdonosnő tünt ki kiváló pædagogiai tapintatával és lelkes egyéniségével, hanem fővárosunk egyéb kulturális faktoraiban is hathatós és hervadhatatlan érdemű működést fejtett ki.

A «Mária Dorottya egyesület», az «Izr. nőegylet», a «Központi Fröbel egylet», a «Szegény gyermekkert egylet», a «Szabad Lyceum», az «Amphiesis», «Vakok intézete» stb. úgy anyagi, mint szellemi támogatást köszönhet neki, nem is szólva arról, hogy szűk körülményei közt is soha kulturális czéltól hozzájárulását meg nem tagadta.

Ha még fellebentjük azt a féltékenyen őrzött titkát, hogy intézetében akárhány szegény leányt ingyen ellátásban és tanításban részesített és fáradhatatlan utánjárásával biztos életpályához juttatott, ha még megemlítjük, hogy szűkölködő soha sem kopogtatott ajtaján hiába és hozzáteszszük valóban puritán jellemét és minden ízében fenkölt gondolkodásmódját: beláthatjuk miszerint nemcsak száz meg száz tanítványa, hanem minden hazafi hálájára és elismerésére méltó.

Az intézetében uralkodó nemesebb szellem és Naschitz Sarolta önzetlen jellemének szép tanulságául szolgál az intézet ötvenéves jubileuma alkalmából kimagasló ama tény, hogy az intézet érdemes igazgatóját ünneplő növendéksereg nem ajándékkal kedveskedett a szeretett igazgatónőnek és intézettulajdonosnőnek, hanem 400 koronát tevő alapítványi összeget gyűjtött össze oly czélból, hogy azt szeretett nevelőjük egy nevét viselő és általa később meghatározandó kulturális alapítvány czéljaira fordítsa.

Adja Isten, hogy e derék magyar nevelőnő, ki most még a gondviselés kegyelme folytán ereje teljességében vezeti intézetének ügyeit, soká-soká működhessék még nemzeti nőnevelésügyünk javára, és sok magyar leányba ültessen önzetlen, hazaszerető nemes jellemet!

Budapest. *S. I.*

A NŐNEVELÉS ÉS AZ IDEGESSÉG.*

(Első közlemény.)

«Ugyan kinek van most ideje megöregedni?!» Méltán kiált fel így a mai kor társadalom-búvára. Nem lát mást az élet útain, mint lázas sietést. «Dúlja, emészti magát» az emberi faj az anyagi javak után való szakadatlan törekvésben.

Kísért a nyomor, csábít az élvezet, a hír, a dicsőség. Az embert gyorsan űzik szenvedélyei s lassanként megtámadják egész szervezetét; aztán nincs ideje megöregedni.

A folytonos, heves életküzdelem aggódtatja, szorítja az ember szívét, megzavarja vérkeringését. A nagy hajsza vértódulásokat okoz mellre, agyra, fogyasztja az idegek erejét, anyagát. Valóban évtizedek hosszú során már sokkal több munkát ad az ember testének, lelkének, mint a mennyi erőképessége van. Arra pedig nem talál időt s módot, hogy okszerű táplálékkal, főleg pedig nyugalommal helyrepótolja.

Ilyen viszonyok közt nem csoda, ha nagyon kevés köztünk, főleg a városlakók közt, a normalis ember. A legtöbb vagy kapkod a munkában, vagy nem képes dolgozni. Elhatározásában ingatag, révedező. Kedélyvilágában változó, most a gondok gyötrik, majd örömujjongásban tör ki, azután levertség, unalom keríti hatalmába, hogy nemsokára bosszúságra, haragra gerjedjen. Egy szóval ideges.

A század betegsége ez. Nem mintha a régi korban ismeretlen lett volna — mert Hippokrates már említést tesz róla — hanem mert újabb időben, nevezetesen a franczia forradalom óta külö-

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

nösen nagy méreteket öltött. Azóta szédítően is haladunk. Naponta új találmány kel szárnyra, a tudomány, a művészet rohamosan fejlődik, az államélet s társadalmi élet óriási átalakuláson megy át. Az ember agyának, az idegrendszerének fejlődése pedig nem bír mindezzel lépést tartani s immár az idegesség kínos csapásként nehezedik az emberiségre.

Főleg a nők idegesek. Ők a testileg gyengébbek s a gyengébb szervezetet minden betegség könnyebben megtámadja. A mellett a nőknél a képzelő erő túlnyomóan kifejlődik s hat az idegekre; testi életük pedig amúgy is több zavarnak van kitéve. Az is ismeretes, hogy a nők nagyon érzékenyek. Évezredeken át inkább mint érző lények, semmint észlények szerepeltek az emberiség történetében, így hát érzelemvilágúk túlságos mértékben kifejlődött. Azután jött ez a rohanó század, kiragadta őket a csendes házi körökből, kidobta őket a küzdőtérre, szerepet adva nekik a tudományos, a társadalmi-, sőt az államéletben is, s ezt nagyon megérezték az idegeik.

Ez a körülmény igazat látszik adni a nőemanczipáczio ellenségeinek, kik sírva emlegetik a régi időket, a mikor az asszony csak feleség és anya volt, mikor az élet durvább szenvedélyei még nem érintették a nőt. Ám a haladó kor nem nélkülözhette az emberiség nagyobb felét s a nők maguk az okai, ha nem tudták észszerűen használni a «czivilizáczionak» a szabadságuknak eszközeit. Úgy járt a nő, mint a hosszú rabságban szenvedő, ki hirtelen kiszabadulása fölött érzett örömében elvesztette lelke egyensúlyát. Évezredes rabságból szabadult ő is. A nagy változás féktelenné tette. Hirtelen eltért ősanyái hagyományaitól, s a nőiesség rovására elkövetett túlzásaiért idegeire mérte rá a gondviselés a büntetést.

Mert a modern nő nemcsak az életküzdelemből, hanem az élvezetekből is kiveszi a szabadságát megillető részt. Zajosan mulat, éjjelez, kerékpározik és vív, szivarozik, iszik, kártyázik, a turfon nyerekedik; szóval nemcsak a létért való harczban, hanem úton-útfélen birkózik a férfival, kit azelőtt uraként tisztelt s ki őt azelőtt úrnőjeként becsülé. Csoda-e, ha ideges?

És mit mondjunk a gyermekvilágról?

Ideges anyáknak csoda-e ha ideges gyermekeik vannak? Főként pedig a leánygyermekek idegesek, lakolnak az anyák bűneiért; mert hisz az anya sajátságait nagyobb mértékben örökli a leány, ment a fiú. (Szerk.) Bizony az a legszomorúbb az idegesség elterjedésében, hogy a gyermekvilágot sem kíméli meg. Guillaume számítása szerint Európa nyugatán a gyermekek 10—20%-je mutat ideges tüneteket s van olyan orvos is, a ki 40—50%-ről beszél. Szomorú pedig nemcsak azért, mert az idegesség szenvedést mér az ártatlan gyermekvilágra, hanem azért is, mert az ideggyönge gyermek szaporítani fogja az idegbajos felnőttek számát, mert az ideggyengeségből könnyen fejlődik idővel idegbaj, kedélybetegség, őrület, öngyilkosság.

S ezek a veszedelmek ma már ijesztően szaporodnak. Egy statisztikus kiszámította az eddigi növekedésből az idegbajosok számának jövendő emelkedését és ismeretes, hogy e számítás alapján nagyon is leverő következtetésre jutott a jövendő századok embereinek elmebeli állapotára nézve. Ezzel szemben ugyan megnyugtathat bennünket a körülmény, hogy az emberiség haladásának legnagyobb válságain túl van már, hogy a mint Krafft-Ebing mondja «a jelen heves életküzdelem folytán idővel erőteljesebb, ellenállóbb nemzedék fog támadni.» Hogy ma még sokan esnek ugyan áldozatul, de idővel a testi szervezet alkalmazkodó képességénél fogva hozzáidomul a kor követelményeihez s megerősödik az idegrendszer is.

De akár növekedjék jövőben az idegesség, akár apadjon; tény, hogy most az áldozatok korát éljük még s kötelességünk legjobb erőnkkel védekezni az idegszervezet gyöngülése, rombolása ellen. A világ folyását meg nem változtathatjuk, de módunkban van a nevelés által védeni a fiatalság idegrendszerét. Kímélés, szoktatás, edzés által felszerelni a gyermekek idegeit az életküzdelemre. Főleg pedig a leánygyermekekét, nemcsak azért, mert a női nemet jobban megtámadja a század betegsége, hanem mert a leányoknak mindenképen nagyobb lesz a hatásuk az ezután következő nemzedékek egészségi állapotára s társadalmi irányára.

Bizony nem kell hozzá orvosi vizsgálat, sem iskolai statisz-

tika, minden nőneveléssel foglalkozónak sajnos bőven van ma alkalma ideges leánygyermeket tanulmányoznia. Hány van növendékeink közt olyan gyönge alkotású, nyugtalan, türelmetlen leányka, a ki sokszor szenved főfájásban, orrvérzésben, a kinek reszket a keze, hangja megváltozik a legkisebb emotiónál, a ki sokszor a legegyszerűbb kérdésnél zavarba jön s képtelen feleletet ad. Az ilyen leányka idegzete fejletlenebb, zsengébb, mint más korabeli egészséges leányé és nincs arányban a többi szervek nagyságával. Az ilyennek álma is nyugtalan, mint az ébrenléte; mozdulatai hevesek s gyakoriak; egyszer kecses és megnyerő, máskor kiállhatatlan, bosszús, ingerlékeny. Sokszor semmi szellemi munkát nem tud végezni, sokszor bizonyos irányban kiváló fenomenalis tehetséget mutat. «De a szellemi életnek ez a káprázatos csillogása gyakran a véröröklés terhével küzködő idegrendszer felhevült működése csak.» Az ilyen leánykák többnyire magukkal hozzák a világra bajukat, öröklik szüleiktől, elődeiktől.

A nagyvárosi iskolákban sokkal több ilyen ideges leányka van, mint a kisebb vidéki városok iskoláiban. A kis községek iskoláiban pedig csak elvétve akad egy-egy ilyen ideglény. Mert falusi békés magányban, természetes foglalkozásaik közben a szülők jobban megőrizték szervezetük épségét s gyermekeik is erőteljesebbek testileg, lelkileg. Nagyon szép az, a mit erre vonatkozólag Renan magáról mond: «A nép embere vagyok én. Parasztok és tengerészek messze homályba visszavesző lánczsorán az utolsó szem. Az ő gondolatbeli takarékosságukból költök én és hálásan gondolok vissza e szegény népségre, kik intellektualis mértékletességök révén annyi pazar élvezethez juttattak engem». Lám, ma inkább szeretünk dicsekedni hírneves elődeinkkel, mint valaha s feledjük, hogy ezzel könnyen ideggyöngeségünkről adhatunk bizonyítványt. Mert az öröklés valóban vészthozóan terjeszti az idegességet.

Ilyen körülmények között az első nevelésnek kiválóan kellene gondozni a gyermekek idegzetét s bizony azt látjuk, hogy a mai nevelési tényezők nem enyhítik az idegességet, hanem fokozzák, sőt előidézik abban a szervezetben is, a melyet az öröklés

megkímélt. A szülők már jókor kihasználják gyermekeik testi és szellemi tehetségeit. Gyönyörködtetik vendégeiket a kicsikék ügyességével, memoriájával. Nehány év aztán fölemészti az erőket s az ideggyöngeségből így is lehet idegbaj. Kényeztetés, vagy túlszigor által is nagyon sokat ártanak az első időszak nevelői. Nagyon kifejlesztik az érzékenységet, vagy végzetes hatást gyakorolnak a gyermek akaratirányára. Vannak esetek, hogy a szülők kemény sége, hideg, visszataszító modora folyton bántólag, megalázólag hatván a gyermekre, megrongálja kedélyét, természetes jóindulatainak kifejlődését gátolja s mindez idegeire hat vissza, a mellett még jellembeli hibákat is okozhat, holott komoly, szeretetteljes bánásmód ebben az időben az öröklött idegességet is megszüntetheti.

Itt minden a szülőktől, a családtól függ. De hol van ma igazán derült, nyugodt családi élet, mely rányomja bélyegét a gyermek idegrendszerére? Pedig úgy van. Csendes, rendes családi élet csendes, rendes lelkiállapotot teremt a gyermeknél s nem zavarja az idegsejtek egyenletes fejlődését. Rendetlen, következetlen, ellentmondástól visszhangzó, ideges környezetben csak ideges gyermek fejlődik.

Sokszor a legjobb, legintelligensebb körben zavarólag hat a gyermekre ma már az életmód is. Ferde házi- és társas szokások, divat, etiquette, babona, rangkórság, stréberség behatnak már a gyermekszobába is. A csecsemőt felcziczomázzák s ráparancsolnak, hogy ne gyűrje, ne piszkolja ruháját. A kicsike aztán mozdulni sem mer, a félelem, a ruhája kímélése leköti lelki erejét, feszültségben tartja idegeit. Hátha még a divat azt is megkívánja, hogy a fejlődő testére, vérkeringésére, érzékszerveire kártékonyan ható öltözetet viseljen, (minő a szemébe csüngő csipkekalap, a mellkasát szorító ruha, feszes harisnya, kemény gallér s egyéb szörnyűségek), hogy maradjon aztán a gyermek ép idegzetű?! Ehhez járulnak a családi lakomák meg ünnepélyek, a kávé, szeszes italok s egyéb izgató szerek, éjszakázás, melyekben szintén bőven van részük a kicsikéknek.

Csak egy idegrontó napot a család életéből: A mama bálba

megy. Egész nap jövés-menés a házban, a gyermekek életrendjének teljes felfordulása, a háziak el vannak foglalva, a felügyelet meglazul, vagy teljesen hiányzik, de azért az elkövetett hibákat gyors, erélyes, sietős büntetés követi. Az étkezés rendje is megváltozik, a gyermekek nem mehetnek sétálni. Minél jobban közeledik az este, annál izgatottabb az egész ház, természetesen leginkább a gyermekek. Lefekvésről nem akarnak tudni. Nincs is, a ki őket lefektesse. Látni akarják a mamát. Lábatlankodnak és ütleget is kapnak érte. Ijedten keresgélnek ők is, mikor hiányzik valami a báli fölszerelésből. Végre felöltözött a mama. Olyan szép, csillogó volt. Meg sem ölelte őket, elment a bálba. Hirtelen csend és sötétség borul a házra. Ágyban vannak már, de úgy felizgatva, hogy álom nem akar jönni szemükre. Most aztán kezdődnek a dajkamesék kisértetekről, boszorkányokról. Izgatott lelki állapotban kezdődik a képzelő erő heves fölgerjesztése, az agy és idegek őrlő munkája . . .

Bizony, bizony a családban kell most megvívni szegény gyermeknek az első harczot az idegesség ellen s ebben vajmi ritkán támogatja őt környezete.

Aztán iskolába kerül a csöppség 6 éves korában, sokszor már előbb. Játékai mellől hirtelen elszólítják a komoly munkához s első tanítója a vizsgálaton remekel vele, holott az értelmi életnek korai túlfeszített felébresztése megzavarja idegrendszerét. Az első osztály tananyaga elég munkát ró a kezdő gyermekre s a gyengébb szervezetű leánykára még többet, mint a fiúra, a mennyiben haladéktalanul kézimunkát is kell tanulnia. (Kivételt csak a főváros képez. Magyarország többi részeiben azonnal rendszeres kézimunkára szorítják a 6 éves kis leányt, veszedelmes szerszámot adva kezébe a kötőtű-, sok helyen épen a horgolótű alakjában.) Ott görnyedezik aztán szegényke, vére agyába tolul s annak a szívbe való visszatérése akadályt szenved; úgy hogy ez a korai kézimunka hibás testtartáson, hibás növésen kívül sokféle szervi bajnak okozója lehet. De azért gyönyörködünk a kézimunka-kiállításokon a kicsinyek szép munkáiban s nem jut eszünkbe, hogy ezek hibás nevelési rendszerünknek valóságos bűnjelei.

Az iskolai nevelés során sok más káros hatás fordul elő ezenkívül: A mozdulatlanság, a rossz levegő vagy rossz világítás; a félelem, a szorongás felelés közben; az iskolában uralkodó túlszigor vagy fegyelmetlenség, ideges társak közelsége mind szenvedés, mind veszély a leányka idegeire.

De hát ha hazamegy az iskolából, akkor megnyugszik talán? akkor csak felüdülhet szegény? Óh dehogy! Otthon hátra vannak még a zeneórák, idegennyelvi órák, tánczórák stb.

S azt hisszük talán, hogy az a táncz csupán testmozgás, játék a kis leánynak? Többé nem az. Felöltöztetik drága, szép ruhába, ékesen; elviszik valami nyilvános, poros tánczteremben, a hol már várnak rá a lakkczipős, feketeruhás fiúk kik, ha leánykánk szép és jó tánczos — hetekkel előbb már lefoglalták tánczait. És kezdetét veszi a modern tánczctanulás, meg az udvarlás, miközben rendre fölkelnek ártatlan szívében az indulatok. Szomorú, ha mellőzik; büszke ha fölkarolják; irigy a kitüntetett barátnőire; haragszik, ha tánczosa cserben hagyja; fél, hogy petrezselymet árul. Így aztán a hiúság, becsvágy, irigység, harag és ezer indulat emészti idegeit, a helyett, hogy felüdítené a tánczctanulás.

Van aztán a modern időnek oly kinövése is, minők a gyermekjourok, a hol a kicsinyek a crémen és tortákon kívül pletykát is fogyasztanak s idő előtt megkezdhetik cselszövéseiket. Úgy bizony, kiragadják a leánykát játékai közül nemcsak a komoly munka, hanem a komoly szórakozás kedvéért is. Elviszik színházba, czirkuszba, mindenféle látmányossághoz; sőt ha volnának bikaviadalok nálunk, a gyermekvilág onnan sem hiányoznék. Mindent lát, mindent hall, mindent olvas a mai leányka, holott a modern élet képe s a modern irodalom és művészet a felnőttek idegeit is megtámadja.

Meg is sínli mindezt a mai leányok idegrendszere. Pedig milyen fontos része ez a fizikumnak! Áthálózza a testnek minden részét, átfonja minden szervét. Ez szállítja az érzéseket az öntudathoz, ez végzi a szellemi működéseket, tehát ettől függ az érzelem és gondolatvilág.

Kitűnik, hogy az idegrendszer azon szerv, melyre leginkább

vonatkozik a nevelés munkája. S valóban minden törekvésünkkel azon kellene fáradoznunk, hogy a leányok fejlődő agya s egész idegrendszere meg legyen óva minden zavaró befolyástól, hogy a gondolatok mint «Isten szabad gyermekei» könnyedén támadjanak s biztosan irányozzák a lélek működését. Annyival inkább, mert tudjuk, hogy a gondolatok tisztaságától, a kedélyhangulat derültségétől, nyugalmától függ nagyrészt az egyén boldogsága is.

A családnak és az iskolának egymást támogatva, minden lehetőt el kellene követni, hogy leányaink idegzete épségben fenntartassék. A családé itt az alapvető munka, ott alakul az első években az idegélet állapota. Ott övezze a leányt gond, szeretet és öröm. Azért is mert vidáman, gondtalanul, boldogan töltött gyermekévek legjobban biztosítják a leány jövendő képességeit, továbbá mert a vidámság, az öröm fizikai jólétet eredményez, míg a fájdalom, a gond megzavarja a fejlődő fizikumot. Áll ez a felnőttekre is: «Az ember, kit a társas öröm alapjában hathatósan átjárt, sokkal jobb étvágygyal fog enni, mint a ki óra hosszat lovagolt. A művelt társalkodás gyönyöre egészséget okoz és sok gyöngéd, szellemes gondolatot ébreszthet.» (Kant.) A gyermekleány pedig az ő fejlődő agyával, idegrendszerével olyanná lesz, a milyen benyomások alatt él és növekszik.

Ott a családban az első években alakúl meg az ő belső világa s attól függ majd életnézete, kedélye, felfogása. Azért minden család jeligéül választhatná Legouvé mondását: «Tartsuk tiszteletben az ifjú szívet, mint az ifjú fészket s ne zavarjuk az ifjút érzelmei s gondolatai alakulása belső munkájában, a hogy nem szabad zavarni a madarat költése idején».

Nagyvárad. *Özv. Személyné Krizsanovszky Ilona.*

KÜLFÖLDI TANÜGYI TAPASZTALATOK. *

Ezelőtt ötven évvel kezdettem külfölre utazgatni azon célból, hogy az ottani iskolaügyet saját szemléletem alapján megismerjem. Ezen — az emberi élethez képest — hosszú időt három korszakra oszthatnám fel. *Az első korszakban* szomoru érzés fogott el a német iskolák meglátogatásakor, látva, mennyire felülmúlják azok minden tekintetben a miéinket. *A második korszakban* még mindig azt vettem észre, hogy a mi iskoláink állapotát általában nem lehet kedvezőleg összehasonlítani a németekével, de már azon örvendetes tudat élt bennem, hogy hála Istennek van már nekünk is itt-ott oly oktatásügyi intézményünk, melynek párját legalább külső szervezetre nézve, Németországban sem igen lehetett találni, a hol t. i. még gyakran észrevehetők a régi rendszer, a mult századi kultura nyomai, míg a mi újabb intézeteink nagyrészben megfelelnek már az újabb kor higiéniai, pedagógiai és esztetikai követelményeinek.

A harmadik korszakban most vagyok. Ez már sokkal örvendetesebb, mert azt tapasztalom, hogy hazánkban az utolsó évtizedekben igen sok történt, hogy igen gyorsan haladtunk, s hogy már nem kell szégyelnünk magunkat, mert iskoláink bizonyos tekintetben most már bátran versenyezhetnek a legmíveltebb államok iskoláival, s hogy már a külföldiek is tanulhatnak tőlünk, ha meglátogatnak.

De ezen örvendetes tapasztalat ne tartson bennünket vissza a külföldi iskolaügy további megfigyelésétől, mert a haladás ott is folytonos és a jelen kor nemzetei és államai a jó köznevelés és közoktatás óriási hatását ismerve, iparkodnak e tekintetben egymást

* A. M. D. E. budapesti tanitónői szakosztályban tartott előadás.

felülmulni, szem előtt tartva Jules Simon, a volt franczia közoktatásügyi miniszternek szavait: «Azon nép lesz a leghatalmasabb, melynek legjobb iskolái lesznek.»

Ezek előrebocsátása után bátor leszek néhány ujabb tanügyi tapasztalatom közlésére rátérni.

Mióta a Mária-Dorothea egylet tanítónői szakosztálya fennáll, tehát tiz év óta, mindig itt, az áll. tanitónőképző intézetben tartja üléseit. Illőnek vélem, hogy leirásomat egy hasonló intézet ismertetésével kezdjem meg. Dresdában volt alkalmam egy *állami tanítónőképző-intézetet* megtekinteni, melyet ez év husvétján avattak fel. Ezen új, két emeletes épület egy szép, széles úton, a Marschner, úton, tágas kert közepén fekszik. A kert egyik részében van a tornacsarnok, a hozzátartozó nagy előcsarnokkal, játéktérrel elhelyezve. A tornacsarnokban nemcsak tornaeszközöket, de játékszereket is láttam. Az épület 25, czélszerűen berendezett, világos, jól szellőzhető tanteremből, egészen elkülönített igazgatói lakásból kis templomból és egyszerűen berendezett, nagy, ünnepélyek megtartására szánt aulából áll. Érdekesnek tartom felemlíteni, hogy több üresen álló tantermet találtam. «Ezek — mondta az igazgató, — a létszám szaporodásának esetére állnak készen.» Ilyen előrelátást hazánkban nem tapasztaltam. A képzőintézet, öt évi tanfolyamból áll, melylyel egy nyolcz osztályú polgári leányiskola van kapcsolatban. Azon leányok, kik ezen polgári iskola legfelsőbb osztályát, az elsőt, kitünő előmenetellel elvégezték, felvételi vizsgálat nélkül mehetnek a képzőintézet legalsóbb, t. i. az ötödik osztályába. A többiek és általában mindazok, kik idegen polgári leányiskolából jöttek, csak sikeres felvételi vizsgálat után vehetők fel.

Németországban, de nálunk is sok pædagogiai körben a felvételi vizsgálat megszüntetését indítványozzák és ezt a következőkkel okolják meg, 1. azzal, hogy a felvételi vizsgák általában feleslegesek és csak bizalmatlanságot mutatnak a polgári leányiskolák iránt, 2. hogy sok fáradsággal jár és a tanárok idejét igen igénybe veszi, 3. hogy sok leány visszariad és inkább nem is jelentkezik, végül 4. hogy a fiatal leányokat e vizsga igen felizgatja, és az általános idegességet mozditja elő. A nélkül, hogy most ezen kifogások

helyességét fejtegetném, azon szerény véleményemnek akarok csak kifejezést adni, hogy a felvételi vizsgálatok beszüntetését a magam részéről nem helyeselhetem és pedig a tanítónők kiképzése érdekében.

Megengedem, hogy ezen vizsgálatok sok fáradtsággal járnak, de a polgári iskolák ellenőrzésére a belépő leányok felserkentésére művelődésük fokának és tehetségüknek megismerésére szolgálnak; a jobb és tehetségesebb tanulók felvételét és ez által a biztosabb haladást mozdítják elő. Például ha nagyon sokan jelentkeznek a felvételre, a bizonyitvány alapján nehéz volna meghatározni, kit lehet felvenni, kit nem.

Azon kifogást sem fogadhatnám el, mely szerint a felvételi vizsgálat idegessé teszi a tanulókat, s ha igen, a kinek egészségét már a felvételi vizsga megtámadja, az nem való tanítónőnek, kinek egész élete úgyszólván vizsgálatokból áll.

Szoktatni kell tehát a tanítónőket a vizsgálatok elbirására és edzeni a létért való küzdelemre már a fiatal korban.

E kis kitérés után folytassuk a tanítónőképző-intézet leirását! Itt a leányok 13 éven át, életük hetedik évétől a 19-ik évig tanulnak, hogy kiképezzék magukat tanítónőkké, míg nálunk csak 12 évig t. i. a hetedik évtől a 18-ik év végéig. De nálunk a népiskolai tanítónők még beléphetnek a *polgári iskolai tanítónőképzőbe*, a mi Dresdában nincs meg. A jelöltek legnagyobb részének évenkint 140 marknyi tandijat kell fizetniök, míg nálunk az oktatás ingyenes; nálunk sokan igyenes bennlakásban és ellátásban is részesülnek, míg ott az internátus intézménye hiányzik.

Általában azt veszem észre, hogy Németországban a községek és egyletek sokkal tevékenyebbek és önállóbbak az iskolaügy terén, mint nálnnk. Az alkotmányos korszak előtt a magyar nemzet áldozatkészebb volt, mint most. Tanuskodik erről a nemzeti muzeum, az Akadémia monumentalis épületei, az Eötvös, Petőfi, Széchényi, Arany János-szobrok. Most mindent az államtól várunk, a mi a jövő generáczió jellemének edzésére nem lehet jó hatású. Dicséretes kivételt tesz a dicsőült királynénk emlékszobrának felállítására megindított országos gyüjtés, mely eddig is több mint

fél millióra rugott és fényesen bebizonyította nemzetünk hazafiságát és áldozatkészségét.

A dresdai képző órarendjéből kitünik, hogy a felsőbb osztályok növendékei naponként délelőtt hat órai előadásban részesülnek és mivel délután is el vannak foglalva a zenetanulással, napi tiz órán át is tanulnak, a mi szerintem túlerőltető és egészségtelen. A nyelvekre nagy gondot fordítanak, az egészségtanra és a természettudományokra kevesebbet, a gyorsirászat is rendes tantárgy ott.

A felső három évfolyam növendékei heti hat órában gyakorolják magukat a polgári iskolai tanításban az elméleti paed. tantárgyakból, a harmadik osztály növendékei négy órát kapnak, kettőt a *lélektanból* és kettőt a gondolkodástanból; a második osztály (mely nálunk a negyediknek felel meg) heti két órát a *lélektanból*, egyet a tanítástanból és egyet a neveléstantörténetéből, az első osztály (nálunk ötödik) heti egy órát a neveléstanból, egyet a neveléstan történetéből és egyet a katekhetikából.

Azon meggyőződésben, hogy a M. D. egyletet és a tanítónői szakosztályt érdekelni fogja, egy hozzá hasonló intézményt meglátogattam Dresdában, a «*Lehrerinenheim*»-ot. Örömmel konstatálhatom, hogy a mi egyletünk bár később keletkezett, a dresdait tagjai számára és üdvös működésére nézve sokban fölülmúlja, a mi rövid összehasonlításomból, is ki fog derülni. A dresdai egylet már 19 év óta működik és csak 359 tagja van. Csak az utolsó években vett nagyobb lendületet, a mit *Krisztina habsburgi főherczegnőnek*, az egylet mostani védnöknőjének lehet köszönni. Saját háromemeletes háza van a város közepén, a szép és tiszta «Kranach»-utczában, a negyedik szám alatt.

A házat 81,000 márkáért vették, van benne 14 szoba 21 ággyal az átutazó tanítónők számára, 12 szoba az állandó bennlakó munkaképtelen tanítónők számára, egy ebédlő, egy társalgó, egy olvasó-terem, végül az intézeti főnöknők, a cselédek és a házmester lakásai.

Az összes vagyon 135,182 márkára rúg (körülbelül 78,000 frt), beleszámítva a 41,000 márkát, mely az ingyenes bennlakók fentartására és más jótékony czélokra fordítandó. Egyletünknek ellen-

ben 100,000 frtnál több vagyona van. A mult évi kiadások ott 17958 márkára rugtak, míg nálunk több mint 16,000 frtra. De a *tanítónői szakosztályt, a vidéki köröket,* melyek a M. D. egylet tagjainak továbbképzésére szolgálnak, s a melyek a tanítónők anyagi, szellemi és erkölcsi jólétének előmozdítását czélozzák, a M. D. egylet *elhelyező irodájának* áldásos működését, a *fürdői kedvezmények* kiosztását, a további szellemi kiképzést, a szellemi összetartásra czélzó törekvéseket és «Nemzeti Nőnevelés» cz. *paed. ujság* kiadását, mind ezen üdvös működéseket a dresdai Lehrerinenheimban nélkülözzük és ezért bátran mondhatjuk, hogy a Mária Dorothea egyesület oly fához hasonlít, mely terebélyesebb, több ágat és virágot, gyümölcsöt bir felmutatni mint a Dresdai Lehrerinenheim. A ki összehasonlítja a két egylet utolsó jelentését, meggyőződhetik, hogy állításom igazsága mellett tények és számok beszélnek. De nem szabad elfelejtenünk, hogy hazánk területe sokkal nagyobb és hogy Magyarországban legalább 8000 tanítónő van, mig Szászországban csak 4000. Egyesületünk még nagyobb czélokat érhetne el, ha minden magyar tanítónő teljesitené a közügy iránti kötelességét. Mielőtt ez intézettől búcsut vennék, bátorkodom a dresdai Lehrerinenheim-egylet 18-ik *évi jelentését* a M. D. egylet tisztelt alelnökének átadni és kötelességemnek tartom *Standy* kisasszonynak a dresdai Lehrerinenheim főnökének köszönetet mondani szives közleményeiért.

Bemutattam a dresdai Lehrerinenheimot, hogy összehasonlítsuk a magyarországi Tanítónők Otthonával. De van nekünk Eötvös-alapunk, Tanítók-háza egyesületünk, Országos tanítói árvaház egyletünk is, azonkívül a fővárosi tanítóknak van: tanítói segélyegyesületük, tehát három jótékony egyesületünk, a milyenek Dresdában nincsenek. Ezek helyett van ott egy «Pestalozzi Stift» czímü egyesület, mely már 1846-ban, Pestalozzi 100-ik születésnapján lépett életbe és ez idő óta, tehát 52 év óta áldásosan működik.

A mi egyesületi törekvéseinket a bécsi «*Lehrerhaus*» czímü intézményben találtam fel. Ezen egylet irodája egy a Beatrix-utczában levő bérház első emeletén van, sok szobából áll, melyek-

ben több nő és férfi hivatalnok működik, kik szivesek voltak nekem felvilágosítást adni.

Az egylet czélja a tanítók és tanítónők jólétének előmozdítása; különösen egy tanítók-házának felállítása és fentartása, továbbá a tanítók és tanulók «otthoná»-nak felállítása Ausztria nagyobb városaiban. E czélt el akarják érni:

1. Egy pædag. központi könyvtár;

2. egy állandó központi taneszköz kiállításának létrehozása által;

3. önsegély által, gazdászati intézmények önálló biztosítótársaságok, takarék- és kölcsönpénztárak életbeléptetése által;

4. szorult állapotba jutott tagok anyagi támogatása és 5. a közérzület és közszellem ápolása által.

Ez egylet már 12 év óta áll fent, 6396 tagja van, a tagsági díj mult évben 8190 forintra és az egylet vagyona 129,555 forintra rúgott.

Az egylet nemcsak az egyleti tagok jólétét mozdítja elő, de ezáltal saját vagyonát is gyarapítja. *A gazdászati szakosztály* fényesen tanúskodik az osztrák tanítók összetartozásának szép eredményéről. Ez intézet tagjai nemcsak kedvezőbb viszonyok közt olcsóbb áron kapták meg a vásárolt áruczikkeket, de ezenkívül még 31,688 frtot nyertek.

A másik önálló vállalat, t. i. *a takarék- és kölcsönpénztár* 995 tagot, 297,310 frtnyi részvénybetétet, 8356 forintnyi hátralékalapot és 17,573 frtra rúgó nyereséget mutat fel.

A harmadik vállalat a *biztosító-intézet*, melynek czélja tagjainak betegség, szerencsétlenség és halál esetén, vagy az előre haladt korban vagy házasság esetén bizonyos járulékot biztosítani. 1897-ik év végén ez intézet 1105 szerződést kötött és pedig 246-ot *betegségi* járadékra, 378-at *temetési* támogatásra, 76-ot *kiházasítási* járadékra és 405-öt *árengedményre*.

Ha a mi hasonló czélú egyesületeinket összehasonlítjuk a bécsi tanítók házának egyesületével, egyet tanulhatunk tőlük, t. i. az *önállóságot, öntevékenységet, összetartást*, mert az orsz. Eötvös-alap, az orsz. tanító-bizottság és a budapesti tanító-segélyegylet

még sokkal nagyobb tőkét mutathatna föl, ha hazánk 27000 tanítója és Budapest 808 tanítója nagyobb érdeklődést mutatna és kötelességét teljesítené ezen három egylet iránt.

Talán már be is fejezhetém amúgy is hosszúra nyúlt előadásomat, de még a bécsi *jubileumi kiállításról* akarok egyet-mást mondani, kérve szives türelmüket. Igaz, hogy e kiállítás összehasonlítva a mi 1896-os országos kiállításunkkal, igen kicsiny, szegény, de én két, minket érdeklő dologról mégis meg akarok emlékezni, t. i. az *Uraniáról* és a «*Jugendhalle*»-ról, különösen az elsőről, mert ily intézmény életbeléptetését több budapesti hazafi minálunk is tervezi és csak kivánatos volna, hogy az általános részvét és támogatás ezen szép és nagy horderejű eszme mielőbbi valósulását lehetősítse. Az *Urania* czélja a köznépet megismertetni a természettudományok és a honisme legfontosabb és legérdekesebb eredményeivel népszerű módon szemléleti eszközökkel és ezáltal a nép szellemi és erkölcsi műveltségét előmozdítani.

Az Urania a kiállítás déli részén fekszik és két részből áll: a *szinházból* és a kiállítási termekből. A szinházban sok érdekes előadást tartottak a különféle tudományokból nagy projectiókkal pl. *az éjszaki sarkért való küzdelemről, a só, a vas terméséről, az utazásról Ausztrián keresztül, a spanyol-amerikai háborúról.* A szinházból átmegyünk a kiállítási helyiségekbe, melyek két félkörű épületben vannak. A déli félkörben levő első terem sok tárgyat mutat a bakteriologiából és a hygieniából, hol szintén tartottak magyarázó előadásokat. A második teremben a mechanikára, technikára és mikroszkopiára vonatkozó tárgyakat láttunk. A harmadik és negyedik teremben vegytani, üvegfúvási dolgok és a Röntgen-féle készülékek vannak kiállítva. Ezek mellett van még a kupola-terem, melyben a csillagászati készülékek vannak látcsövekkel és teleskopokkal. Ezekből jutunk még több a zoologiai, fizikai és technologiai kiállításokat szolgáló termekbe, azután az Urániához tartozó botanikus kertbe, hol sok szép és hasznos növény van, továbbá a Linné-féle növényóra, hol óránként más-más növények nyitják ki a virágkoronát, úgy hogy ezen növényeket látva mindig tudhatjuk, hányat ütött az óra.

Közel az Urániához van a «*Jugendhalle*», azaz az osztrák iskolák kiállítása, mely a torna- és játék-térrel és kerttel 8000 m.^{2} tért foglal el. Ha ezt összehasonlítjuk a mi 1896. évi közoktatásügyi kiállításunkkal, a humanus egyesületek kiállításával a fővárosi és más pavillonokban levő oktatásügyi kiállításunkkal, úgy mondhatjuk egész bátran, hogy a bécsi ezekhez úgy hasonlít, mint a «Kahlenberg» a «Kriván»-hoz, de azért mégis megérdemelte a látogatást, mert hű képet adott az osztrák, különösen a bécsi népiskoláról és a hozzá tartozó intézetekről, így a bölcsődékről (crèches), gyermekkertekről, óvodákról, polgári, tanítóképző-intézeti és sokféle emberbaráti iskolákról pl. a gyenge elméjű gyermekek ápolásáról; itt valóban a laikus is sokat tanulhatott és felkelthette a szülők és gyermekbarátok érdeklődését. Az épület nagy félkörben van építve és 42 szobából áll. Az első terem előadásokra, az utolsó olvasó-termül szolgál. Ezen olvasó-teremszakosztály alelnöke *Quinz Josefine*, bécsi népiskolai tanítónő, volt oly szives nekem felvilágosításokat adni és a kiállításban levő pædag. ujságok névjegyzékét átadni. E jegyzék mutatja, hogy ott több száz, különféle nyelvű ujság és mű áll a látogatók rendelkezésére, kérésemre igérték, hogy több magyar lap is lesz a nagy olvasóasztalon. Különösen figyelemreméltó a «Jugendhalle» katalogusa, melynek tartalma igen érdekes és tanulságos. Ebben az egész föld művelt államainak iskolatörténetét, statistikáját és még más érdekes czikkeket is találunk. Több, mint 400 oldalt tartalmaz és csak 1 koronába kerül.

Talán már túlságosan is igénybe vettem a t. hallgatóság figyelmét és türelmét, befejezem szerény tapasztalataim közlését azon óhajjal, hogy bár némi hasznára válhatna felolvasásom t. hallgatóimnak!

Budapest. *Léderer Ábrahám.*

EGY VESZEDELMES NÉPSZOKÁS.

A tudomány és az iskola az a két fórum, melyhez az élet és a társadalom fordul, valahányszor a gyermekek nevelésében, oktatásában fölvilágosításra, a visszaélések, tévedések orvoslására van szükség. Én is e kettőre gondoltam, midőn a *Természettudományi Közlöny* 348. füzetében az opiumról szóló czikket olvastam. A czikkben többek közt ez áll: «Angolországban, hol az európai országok közt a legtöbb az opium evő, főleg a gyári kerületekben, a *feltünő gyermekhalandóságot* más okok mellett, a gyermekeknek adott opium tartalmu csillapító szerek hatásának is szokták tulajdonítani».

E sorok gondolkozóba ejtettek ismét ama tapasztalt tény fölött, hogy minálunk sem ismeretlen a mérgezésnek ehhez némileg hasonló módja, ha nem is opium alakjában.

A nyár folyamán ujólag a székely földön utazgatva, míg a Hargita és a Keleti-Kárpátok havasi és alhavasi flórájában gyönyörködtem, feltüntek a községekben gyakran előforduló mákkal beültetett területek.

De nemcsak a változatos havasi flóra, nem csak a tarka mákföldek érdekeltek, hanem a gyermekek is, s így feltünt az aránylag sok halvány vézna, beesett arczu gyermek.

Ha egy nagy város utczáin találkozunk sápadt, vézna kis alakokkal, ezt, sajnos, megszokott, sőt a mostoha körülményeket tekintve, természetes dolognak találjuk. De itt, a fenyvesek közelében, s a fenyvesek között, igazán meglepő.

S azt hiszem, nem csalódom, ha ennek magyarázatát nem csupán a székely nép elszegényedésében, nem csupán a rossz,

hiányos táplálkozásban, de azokban a szép mákvirágos kertekben is találom.

Ott a Kelemenhavas szomszédságában, a Bükhavas és Kerekszék sziklavilága közt van Borszék völgye a fenyvesek és kristályforrások hazája.

Míg árnyas útain a Telekia és az orchisok illatát élvezzük, van időnk elgondolkozni a látottak s hallottak fölött.

Mit is mondott a fürdős asszony? Kis gyermeke van, s hogy az ne nyugtalankodjék, ne sirjon, a míg ő a fürdőben a vendégeket kiszolgálja, mákot ad neki. Aztán a gyermek elalszik és nyugodt, a míg az anyja valamikor, ki tudja mikor haza tér!

S mit mondott a takarítónő?

Ugyanazt, a mit a fürdősasszony.

S mit hallottunk Gy.-Szent-Miklós környékén? Ott is azt. Az anya mákot ad gyermekének, a míg a munka elszólítja attól.

S ez a kis leány itt, a ki a sétautat söpri, s az a fiucska, a ki ott ballag az ökörszekér mellett, s még annyi más, a kikkel e vidéken találkoztunk, vajjon csak a rossz táplálkozás miatt olyan sápadtak, vagy a máknak is megvolt itt a maga veszedelmes szerepe? Ezt nem tudhatom. — S nem tudom azt sem: mese-e, de olyasmiről is beszéltek, hogy volt eset rá, mikép a mákkal elaltatott gyermek soha sem ébredt föl többé.

De bármikép legyen, a szomoru valóság az, hogy a kis gyermekek gyakran részesülnek e veszedelmes altató szerben.

Az anya nem rosszakaratból, hanem jóhiszeműleg, részint *tudatlanságból*, részint a nyomoruság, a munka okozta kényszerüségből cselekszik. Mert hasonló körülmények között így tett a szomszédasszonya, a komámasszonya és így tovább, s mert ő sem tud okosabb módot ennél.

Ha nem csalódom, a gyermekek elaltatásának ez a módja hazánk más vidékein is előfordul.

S miután a tudománynak és iskolának föladata első sorban a fölvilágosultságot, humanizmust terjeszteni a nemzet minden rétegében, ezért a főfeladat itt is őket illeti.

Az iskolákban (s különösen ama vidékek iskoláiban, a hol ez

a veszedelmes szokás divatozik) a természetrajz tanítása közben nem volna szabad mellőzni a kerti máknak, (vagy általában a mák fajoknak) s főleg a szóban forgó tulajdonságának közelebbi ismertetését. S minél erősebben kellene hangsúlyozni a gyermekek mákkal való elaltatásának veszedelmes voltát s romboló hatását a gyermek szervezetére.

Ha nem is ámítjuk magunkat azzal, hogy a tudomány s az iskola minden visszaélést, minden rossz szokást azonnal megszüntethet, orvosolhat, de az évek hosszu során át lelkiismerettel végzett intés, figyelmeztés, fölvilágosítás: mégis csak utat tör magának a nép szivéhez, belopódzik oda; s végre meghozza az óhajtott eredményt.

Kolozsvár. *Binder Laura.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Harmadik közlemény.)*

9. A mezőtúri magy. kir. állami felsőbb leányiskola I. évi értesítője az 1897—98. iskolai évről.

Az értesítő czímlapján — úgy látszik szerénységből — nincs kitéve az értesítőt összeállító igazgató *Quirsfeld Irén* neve. Ő ugyanis az «igazgatói teendőkkel megbizott» rendes tanítónő volt e fiatal iskolában, melynek tanítói testülete a hitoktatókat kivéve csupa nőkből állott. Itt működtek még: Freyler Berta, Fircsa Kornelia és Koppe Etelka. Az értesítő arról tanuskodik, hogy a város közönsége és előljárósága nálunk szokatlan mértékben érdeklődött az iskola iránt s támogatta és segítette azt munkájában. Jól is ment az iskolában minden s bizonyos fiatalos ambiczió nyilatkozott a testület tevékenységében. Az iskolának 2 osztálya nyilt meg 35+32=67 növendékkel, kik *nemzetiségre* mind magyarok. Vallásra nézve: róm. kath. 3; ev. ref. 46; izraelita 18. Az értesítő közli az igazgató megnyitó beszédét és *Freyler Berta* értekezését: «A német nyelv tanítása a mező-turi felsőbb leányiskolában». Az értesítő mellé *Farkas Imre* által irt és *Mező-Túr* város közönsége által kiadott értekezés van csatolva, mely «A felsőbb leányiskola rendeltetését tárgyalja. Kiemelendő még, hogy a mező-túri nőegylet több szegénysorsú tanulót segélyezett és könyvekkel látott el.

*

10. A mármaros-szigeti m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1897—98-ik tanévről. 21-ik évfolyam. Összeállította Marikowszky Menyhért, igazgató.

Az iskolaévet szeptember 15-én kezdték; korábban nem lehetett, mert az intézeti épületen mutatkozó nagyfokú repedések a bennlakást veszedelmessé tették s ezért a miniszter az iskola kiürítését s bérelt helyiségekbe való költözését rendelte el. A bérelt helyiségek átalakítása, berendezése s a költözés foglalta el szeptember első felét. Nagy kár volt az intézetre nézve, hogy jóhirű internátusát is be kellett a fentebbi okokból szüntetnie, miért is mintegy 28—30 vidéki tanulót elveszített. Hogy az iskolaépület kijavítása vagy újjáépítése tervben van-e, arról nem tesz az értesítő említést. A tanári testület 10 rendes havi osztályozó

* Az első két közlemény a szeptemberi és októberi füzetekben van.

és módszeres konferenciát tartott. A tanulási és nevelési eredmény — mint erről az igazgató gyakori osztálylátogatásai alkalmával meggyőződött — minden tekintetben megfelelő volt; ezt az iskolát több napon át látogató miniszteri biztos, *Szuppán Vilmos* is megelégedéssel emelte ki. Örömmel tulajdonítja az igazgató az elért sikert a tanári testületben fennálló szép egyetértésnek. A *vallásos nevelésre* nagy gondot fordítottak s a tanári testület a növendékekkel együtt vett részt a fontosabb iskolai ünnepeken az isteni tiszteleten. Az *egészségügy* kedvező volt, noha a ki nem elégítő helyiségekben csak nagy fáradsággal lehetett a higenikus követelményeknek eleget tenni. Négy iskolai ünnepélyt tartottak a szokott záróünnepen kivül. «Trefort Ágoston segélyalapjukra» rendeztek ezenkivül a növendékek egy hangversenyt is, mely 40 frt 38 krt jövedelmezett. Ezen a hangversenyen megismételték az április 16-iki ünnepen előadott «Nagy Idők» című drámai költeményt. Az iskola felszerelése 375 frt értékű szemléltető eszközzel s könyvvel gyarapodott. *A tanári testület* 15 tagból állott, köztük a következő nők voltak: *Bónis Vilma, Csik Mária* (internátusi igazgatónő), *Hoszek Mária, Pfendesack Irén, Szent-Istványi Margit, Újházi Aladárné.* (Az elemi iskolában: *Barthos Erzsébet* és *Dávidné Szilágyi Róza.*) *A növendékek létszáma* volt 38+34+28+28+11+12=151. *Vallás szerint:* róm. kath. 48; gör. kath. 11; ág. ev. 9; ev. ref. 28; unit. 1; izraelita 54. *Anyanyelvre nézve* magyar 145; német 4; román 1; lengyel 1. Az értesítőben *Boga Imre* tanár értekezik «A műveltség»-ről.

*

11. A nyitrai r. kath. nyilvános felsőbb leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről. Közzéteszi Zongor József igazgató.

Az iskola 1897 junius 1-én 25185. szám alatt nyilvánossági jogot nyert. Felügyeleti jogát az állam *Gerevich Emil* miniszteri biztos által gyakorolja; a felsőbb leányiskolához kinevezett *püspöki* biztos *Markovics János* egyházmegyei főtanfelügyelő. Hivatalos látogatást tettek az intézetnél dr. Gerevich Emil szeptember 9—10—11-én; Bende Imre, nyitrai püspök, az intézet nagylelkű alapítója, Jekelfalusy Lajos miniszteri tanácsos kiséretében szeptember 12-én; Markovics János, püspöki biztos április 19, 22 és 29-én. Valamennyi hivatalos látogató legteljesebb elismerését fejezte ki a tapasztaltak felett. A valláserkölcsi nevelésre igen nagy gondot fordítottak, buzdították a növendékeket a templomba járásra, a vallásos gyakorlatok tartására. Vallási ünnepeket is tartottak, így pl. XIII. Leo pápa és az egyházmegyei főpásztor jubileumán. Ez ünnepélyeken a növendékek egyházi éneke emelte az ájtatosságot. A tanórák 8—12 óráig tartattak; de a délutáni órákban csak könnyebb tárgyakat — torna, rajz, kézimunka — tanultak a növendékek. Az *első* osztály csak egy délután, a második osztály két délután, a többi osztály három délután volt elfoglalva, a többi délutánokon szabadok voltak. Az órarend készítésnél tekintettel voltak arra, hogy a növendékeket túl ne terheljék; ezért az óraközti szüneteket is pontosan megtartották. A szaktanítási rendszert alkalmazták, de több rokontárgyat csoportosítottak egy kézbe főként az alsóbb osztályokban. A tanári testület ellenőrző és módszeres tanácskozásokat tartott, év-

harmadonként értesítőket adott ki s tanulmányi és fegyelmezési rendjében teljesen az állami felsőbb leányiskolák szervezetét tartotta szem előtt. Az egészségügy kifogástalan volt, a mi a «párját ritkító» módon berendezett mintaszerű iskolának és a gondos testi nevelésnek köszönhető. A testgyakorlásra és játékra, a tüdő és erőmérésre nagy gondot fordítottak. Az említett vallásos ünnepeken kivül a hazafiság és kegyelet érzelmeinek ápolása czéljából a következő ünnepeket rendezték: október 4-én a király nevenapján tartották a 10 szobor ünnepét, nov. 19-én a királyné nevenapját, 21-én az iskolát fentartó Bende Imre püspök nevenapját ünnepelték. Február 2-án az önképző-kör tartotta ünnepies ülését, márczius 15-én ugyancsak az önképzőkör tartott hazafias ünnepet, április 11-ikének emlékét szintén nagyobbszabású ünneppel szentelték meg, úgy szintén a junius 8-iki koronázási ünnepet. Tartottak szórakoztató összejöveteleket és több kisebb s egy nagyobb szabású kirándulást, melyekről valósággal lelkesedéssel emlékezik meg a jelentés. A *tanári testület* 16 tagból állott, kik között a következő nők voltak: *Borbély Sarolta*, testvér-főnöknő, *Belopotoczky Honorata*, *Ernetz Gratia*, *Hausvirth Henrika*, *Pityinger Eugenia*, *Polaczek Stella*, *Trstyánszky Mária*, *Német Speciosa*, egyházi, *Hegedüs Emília* és *Martincsek Irén* világi tanítónők. *A növendékek létszáma volt* 43 + 45 + 27 + 30 + 16 + 13 = 174; vizsgálatot tett 163; vallásra nézve: róm. kath. 158; ev. ref. 4; izraelita 1. Anyanyelvre: magyar 147; német 4; tót 12. Az értesítő közli dr. *Dudek János* tanár «Faludi nemes asszonya» czímű értekezését.

*

12. Értesítő a budapesti Naschitz-féle nyilvános felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos elemi iskola és nevelőintézet 1897—98-iki iskolaévéről. Közlik Naschitz Sarolta, Naschitz Eugénia és Matskássy József igazgatók. 50. évfolyam.

Az intézet ez évben ünnepelte fennállásának 50-ik esztendejét, a mikor az intézet alapítója és tulajdonosa, *Naschitz Sarolta*, a nőnevelés terén kifejtett érdemei elismeréseül a király Ő felségétől a koronás arany érdemkeresztet kapta jutalmul. Az értesítő közli az érdemes igazgatónő életrajzát és arczképét s a növendékek és tanári kar által rendezett jubileumi ünnepség leirását. Az intézet tulajdonképen 1831 óta áll fenn, mint első és uttörő iskolát alapította azt *Eibensitz Zsigmond*, de csak 1848—49-ben nyiltak meg felsőbb osztályai *Eibensitz Sarolta* vezetése alatt, ki azóta sok küzdelemmel fejlesztette az intézetét felsőbb leányiskolává, melynek nyilvánossági joga ujabban 1894-ben ismertetett el. A felsőbb leányiskolában a tanítás szeptember 10-én vette kezdetét, nagyrészt óraadó tanárok alkalmazásával. A testület 12 tanácskozmányt tartott; a növendékeket több tanulmányi kirándulásra vitték; nagy gondot fordítottak a valláserkölcsi és a testi nevelésre. A hazafias és kegyeletes érzelmek fejlesztésére több ünnepet tartottak; az 1848-iki márczius 15-ikének évfordulójára dr. *Sebestyén Károly* drámai költeményt irt, melyet a növendékek előadtak, s melyet az értesítő közöl. Az intézethez miniszteri biztosul *Berecz Antal* volt kinevezve. A növendékek létszáma az 5 osztályban 48 volt, kik jórészt az intézetben laktak; a felsőbb leányiskolával kapcsolatos elemi iskolába 42 növendék

járt. A felsőbb leányiskola igazgatója dr. *Matskássy József* volt, az elemi iskoláé *Naschitz Eugenia*, míg az internátus igazgatásával járó feladatokat az intézet tulajdonosa *Naschitz Sarolta* teljesítette.

*

13. A temesvári bennlakással egybekapcsolt magy. kir. állami felsőbb leányiskola XIV. évi értesítője az 1897—98. iskolai évről. Összeállította Márits Rozina igazgató.

Az iskolaév, a beiratások (1—3) és pótvizsgák után szeptember 9-én nyilt meg. Beiratkozott összesen 211 növendék, kik közöl 36 egész, 6 félbennlakó és a többi bejáró volt. Az említett napon az igazgató az ünnepi istentisztelet után a tanári kar előtt megnyitó beszédben üdvözölte a növendékeket. Szept. 10-én kezdődött meg a rendes tanítás, mely egész a vizsgálatokig megszakítás nélkül folyt.

A lefolyt tanévben tetemes változások történtek a tanári testületben. Berecz Gyuláné Hostnik Józsa ideiglenes nyugdíjba lépett, helyét Sándor Irma ideiglenesen megbízva töltötte be, ki egyszersmind bennlakó nevelőnővé lett; egyben Thoma Teréz bennlakó r. tanítónőt az internátusi munkásság alól felmentették. — Bittenbinder Miklós rendes tanár a budapesti II. kerületi áll. tanítónőképző intézetbe helyeztetett át, de csak 1898—99. tanévben kezdi meg új működését. Mauritz Erzsébet okl. nyelvmesternő és felsőbb leányiskolai tanítónő végleges és bennlakásos segédtanítónőnek neveztetett ki. — Indali Ilona és Tedeschi Borbála szabadságon voltak. — A tanári testület a távollévők kivételével husz tagból állott, köztük a következő tanítónők: Márits Rozina, igazgató, Benedekné Indali Etelka, Indali Ilona, Kalmár Jolán, Laczkovich Ilona, Mauritz Erzsébet, Sándor Irma, Tedeschi Betti, Thoma Teréz. — Az igazgatónő a lefolyt esztendő alatt 108-szor látogatta az osztályokat.

A tanári testület összesen tizennyolcz gyülést tartott. Ezen értekezletekből kifolyólag adta a szülőknek az «Értesítést» s a dicséretre méltókat megdicsérték. A miniszteri biztos úr az értekezletek megállapodásairól megelégedéssel és helyesléssel nyilatkozott.

Igen nagy súlyt fektetett a tanári testület a növendékek vallás-erkölcsi és nemzeti nevelésére. A különböző felekezetek egyházaik kívánalmaihoz képest vettek részt az istentiszteleteken s a nemzeti érzület fejlesztése czéljából a haza nagyjait méltó megemlékezéssel ünnepelték meg. Ilyen ünnepeket tartottak a király és királyné névünnepén, a tíz szobor adományozása alkalmából és az 1848-iki törvények évfordulóján, márczius 15-én és junius 8-án. A nemzeti ünnepeken kívül három hangversenyt is rendeztek.

Az egészségi állapot általában türhető volt, csupán csekély számú járványos betegség fordult elő. A tíz perczeket vagy az udvaron vagy a tornatermekben tanári felügyelet alatt töltötték, a míg az osztályokat szellőztették. A helyi viszonyok mellett kivánatos volt, hogy a növendékek hetenként 4 szabad délutánt kapjanak.

Külön tanfolyamokat is létesítettek: u. m. az angol és tánczt-anfolyamot. Nyáron játéktanfolyam, télen korcsolya létesült.

Az iskola felszerelése is gyarapodott, a miniszterium e czélra 300 frtot utalványozott ki. Az iskolában mint hivatalos vendégek Bánóczy József és Szuppán Vilmos tettek látogatást s mindketten igen elismerőleg nyilatkoztak a tapasztaltak fölött. A mint az értesítő mutatja, úgy a tanári, mint az ifjusági könyvtár szép művekkel gyarapodott. Az intézet az 1897—98-iki tanévet junius 23, d. e. 9 és 10 órakor zárünnepélyekkel fejezte be.

Az értesítő továbbá számot ad a tanári testület névsoráról, valamint a beirt tanulókéiról is, majd a tananyag felosztásáról s annak előadási eszközeiről (tan- és segédkönyvek). Ezután a növendékek statisztikai kimutatását tárja elénk s egyszersmind a könyvtárjegyzék kimutatásának folytatását is.

A növendékek létszáma volt 39+43+42+33+29+25=211. Vallásra nézve: róm. kath. 81; gör. kel. 9; ág. ev. 7; ev. ref. 7; gör. kath. 1; unitárius 3; izraelita 103. Magyar 194; német 8; szerb 8; román 1. Az intézet növendékeinek «jótékony egyesülete» naponta 32 szegény gyermeket élelmezett.

*

14. A trencséni magy. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1897—98. tanévről, közli Manyák Alajos igazgató.

Az iskolaévet a szabályszerű időben nyitották meg s az iskola népessége 22%-al emelkedett. Mint az intézet beléletére fontos körülményt említi fel a jelentés, hogy a közoktatásügyi minisz. az 1896—97-ben elért nevelési és tanitási eredmény felett magas elismerését külön rendeletben nyilvánította. *A vallás-erkölcsi nevelésre* a testületnek kiváló gondja volt. A mit vallásos gyakorlatokkal, közös imával, az isteni tiszteleten való résztvevés által törekedtek elérni. A növendékek erkölcsi viselete általában jó volt, komolyabb fegyelmi ügy csak egy esetben fordult elő. *Az egészségi állapot* általában kedvező volt; de két sulyos megbetegedési eset fordult elő, egy az I., egy a VI. osztályban, melyek az intézetre és a szülőkre gyászt hoztak. A tanári testület is elvesztette egyik újonnan kinevezett tagját, Schönfeld Annát. A testület a hitoktatókkal együtt 18 tagból állott, köztük a következő nők voltak: *Csáki Irma, Gálfy Anna, Mikó Szeréna, Schönfeld Anna, Szegfi Ilona, Szukováthy Ottilia,* internátusi igazgatónő, *Vlahovicsné Indali Sarolta,* — az elemi leányiskolában tanítottak: Czink Antonia és Énviné Mauks Gabriella. *A növendékek létszáma volt:* 43+44+44+32+21+16=200. Vallásra nézve: róm. kath. 69; ev. ref. 2; ág. ev. 24; izraelita 105. Nemzetiségre nézve: magyar 193; német 2; tót 5. — A tantestület három iskolai ünnepet tartott ápr. 15-én, április 30-ikán és az év végén. Tanszereket és könyveket 576 frt értékben szerzett be. Az értesítő közli a tanulók névsorát, a rendtartási szabályokat, a tananyag és tankönyvkimutatását, továbbá dr. Takács György intézeti tanár ünnepi beszédét, melyet a 48-iki törvények szentesítésének évfordulóján tartott.

*

15. A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1897—98-iki iskolai évről. XVII. évfolyam. Közli Marusák Pál igazgató.

Az igazgató megemlékezvén azon nagyfontosságú miniszteri rendeletről, mely a felsőbb leányiskolákat a tanfelügyelők hatásköréből kivette: meleg hangon emlékezik meg Szabó Károly kir. tanácsos, sopronmegyei tanfelügyelőről, kinek az intézet alapítása, fejlesztése, állandó elhelyezése körül kiváló érdemei vannak. — Az iskolaévet a rendes időben, a rendes előmunkálatokkal kezdték. Az igazgató megnyitó beszédében a szeretetnek, mint nevelő eszköznek hatalmát fejtegette. *A növendékek száma* 181 volt, ennél többet az intézet térszüke miatt be nem fogadhat. Osztályonkint 39+33+35+34+21+19 volt a létszám. Vallás szerint: róm. kath. 57; ág. ev. 61; ev. ref. 9; izr. 54. Nemzetiségre: magyar 142; német 36; tót 3. *A tanári testület* 16 tagból állott, köztük a következő tanítónők: *Brüudl Ödönné, Hanzély Irma; Karlik Mariska, Schuh Kamilla, Thiering Matild, Tschürtz Oktávia,* internátusi igazgató, *Wagner Jozefin.* A tanári testület itt is kiváló gondot fordított a *vallásos érzés* fejlesztésére, a tanítást imával kezdték és végezték, elvezették a növendékeket a rendes isteni tiszteletekre és fontosabb egyházi szertartásokhoz. A testi nevelés előmozdítására ez évben is szorgalmasan gyakorolták az iskolai játékokat a Vághy-féle kertben, melyet a városi tanács lekötelező szivességgel bocsátott az intézet rendelkezésére. Hetenkint három délutánt töltöttek itt játékkal a növendékek a kora tavasztól kezdve. A tanítást az érvényben levő részletes tanításmenet értelmében vezették; 17 rendes és módszeres konferenciát tartottak, a rajzot és kézimunkát az osztályok népessége miatt az I. és IV. osztályban két csoportra osztva tanították, a növendékeket tanulmányi kirándulásokra, a VI. osztályt gyakorlati tanításokra vezették. Az egészségi állapot nem volt eléggé kedvező. Járvány a növendékek között kétszer is fellépett s mivel a bennlakók közül is megbetegedett 6, a tanítást két ízben is félbe kellett szakítani. A mulasztásokat az iskolai szünetek megrövidítése s a tanításnak junius végéig való kiterjesztése által igyekeztek pótolni. Az igazgató külön betegpavillon felállítását szorgalmazta, hasonló esetek elkerülhetése czéljából. Iskolai ünnepeket tartottak a megnyitó és záróünnepen kivül kettőt, nov. 19-én Erzsébet királyasszony nevenapján és az 1848-iki törvények szentesítésének évfordulóján. Az elsőn az igazgató, a másodikon Józsa Menyhért tartott ünnepi előadást. Az értesítő közli az ünnepi beszédeket. Okt. 4-én és junius 8-án iskolai szünet volt. Az iskola-perselyből a Mária Dorothea Egyesületnek 3 frt 30 krt, a sorsjegyek ára fejében ugyanezen egyesületnek 33 frtot, a Szathmári síremlékre a testület adományaképen 8 frt 50 krt küldtek. Egy szegény növendék tandíját a tanári testület fizette meg. Az értesítő közli a tanítási anyagot, a használt könyvek jegyzékét, a tanulási eredmény kimutatását, tárgy és órafelosztást, növendékek névsorát és a jövő évre vonatkozó tudnivalókat.

*

16. A szegedi magy. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1897—98-iki tanévről. Első évfolyam. Közli Czimer Károly igazgató.

Az iskola csak első évi értesítőjét adja ugyan ki a föntebbi czím alatt, mind a mellett már tíz éves multtal és nőnevelésünk javára váló üdvös tevékenységgel dicsekedhetik. A szegedi községi felsőbb leányiskola, mely 1888-ban fejlődött a régi jóhírű polgári leányiskolából 6 osztályú felsőbb leányiskolává, a város és az állam áldozatkészsége folytán 1897-ben nyilt meg mint *állami* felsőbb leányiskola, egyelőre, — míg az igényeknek teljesen megfelelő új épület elkészül — bérelt helyiségben. Szeged a beszüntetett községi felsőbb leányiskola helyett jövőben ismét polgári iskolát tart fenn s így e nagy magyar város minden igényt kielégítő nőnevelőintézettel el lesz látva. A tanári testület a hitoktatókkal 16 tagból állott, köztük a következő tanítónőkkel: *Baranyayné Quinz Emilia, Fail Márta, Jakobs Róza, Kuss Gizella, Mikowetz Matild, Pillichné Szendrői Ilona.* Az intézetnek 106 növendéke volt, noha csak I., IV., V. és VI. osztálya nyilt még meg. Vallásra nézve: róm. kath. 62; gör. kel. 4; ev. ref. 10; ág. ev. 4; izraelita 26. Nemzetiségre; magyar 98; német 5; szerb 3. *A fegyelemre* nézve kiemeli az igazgató a növendékek szerény és mivelt magatartását s a jó rend fentartásában a női felügyeletnek kitünő hatását. *A vallásos nevelésre* nagy gondot fordítottak s a hét első óráját mindig isteni tiszteletre fordították. A tanítás az érvényben levő állandó tanításmenet szerint történt. Az intézet miniszteri biztosa, Berecz Antal, kinek nagy érdemei vannak az iskola szervezése körül. Az intézet felszerelése új és czélszerű. A legszükségesebb tanszereket már birja az intézet, az új épületben megfelelőképen kiegészítik a már beszerzetteket. Az értesítő közli a tanszerek és butorok jegyzékét; a tananyag és használt tankönyvek kimutatását. Az egészségi állapot jó volt, Iskolai ünnepet a királyné nevenapján és az 1848-iki törvények szentesítésének évfordulóján tartottak. *S. I.*

II. *Polgári leányiskolák.*

1. A Budapest székesfőváros II. ker. községi nyilvános polgári leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1897/98. tanévről. Szerkesztette: Kozma Gyula igazgató.

Az értesítő «Virágos kertben», irta Váradi Antal, cz. verssel kezdődik, melyet az iskola negyedszázados ünnepélyén elszavalt Török Irma.

Az iskola 1897. decz. 5-én ülte meg negyedszázados fennállásának emlék-ünnepét, melyen megjelentek a különféle hatóságok képviselői és a szülők nagy számban. Az ünnepélyen beszédet mondottak: Dr. Verédi Károly kir. tanfelügyelő, dr. Morlin Emil miniszt. oszt. tanácsos, Rózsavölgyi Gyula székesfővárosi tanácsnok és az igazgató. Ezeken kivül a mostani és volt növendékek közül is egy-egy; végül Lithvay Mátyás kir. itélőtáblai biró a szülők nevében stb. stb.

Az iskola történetéből kiemeljük a következőket: Az évet aug. 30-án tartott alakuló értekezlettel kezdették meg. Beirtak 434 tanulót. A rendes tanítás szept. 7-én kezdődött meg és szakadatlanul folyt az év végéig. A tanári testületben több változás történt: új osztálynyitás miatt

áthelyeztetett Lengyel Ilona; mint helyettes működött az iskolánál: Bauer Ida és Schuster Ilona. Az iskolában tanácsi engedélylyel a következő rendkivüli tanfolyamok voltak: franczia nyelv, zongora, torna és tornajáték, gyorsirás, aquarell és gouache-festészet és táncz. A növendékeket elvezették botanikus kertbe, állatkertbe, muzeumba.

Az egészségi állapot kielégítő volt, csakis a családba előforduló ragályos betegség miatt volt néhány növendék kitiltva. A rendes iskolai ünnepélyeket megtartották. A szertárak a szükséghez mérten gyarapodtak. Az intézetnek több jótevője is volt, kik a növendékek közül néhányat ruhával láttak el. A évzáróvizsgálatokat jun. 10—25 közt tartották meg.

A tanári testület a hitoktatókon kívül, a következő nőkkel együtt 14 tagból állott: Ambrus Istvánné, Emődi Antalné, Kollár Anna, Lengyel Ilona és Szalkay Elvira.

A növendékek létszáma: 54+54+47+41+47+47+48+56+40 = 434. Minden osztály párhuzamos. Vallás szerint: rom. kath. 338; gör. kel. 4; ev. ref. 25; ág. ev. 19; unit. 1; izr. 47. Budapesti 302; vidéki 123; külföldi 9.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 63 növendéke volt.

*

2. A Budapest székesfőváros V. ker. községi nyilvános polgári leányiskola huszonkettedik értesítője az 1897/98. tanév végével. Szerkesztette dr. Gyulay Béla igazgató.

Az évet rendesen megkezdték és végig megszakítás nélkül tanítottak. Az igazgató jelentése szerint az eredmény nem egészen kielégítő, minek oka, a tanártestületbe előforduló betegeskedés. Az egészségi állapot különben kielégítő volt. A szokásos hazafias ünnepeket megtartották. A tanártestület vezetése mellett a növendékekkel tanulmányi kirándulásokat tettek. A szegénysorsú tanulók felsegélyezésére iskolai hangversenyt rendeztek. Az intézetnek öt növendéke részesült különféle ösztöndíjban. Szép ünnepségekkel ülték meg Hokkes József tanár és dr. Gyulay Béla igazgató 25 éves évfordulóit.

A tanári testület a hitoktatókon kivül 15 tagból állott, kik között a következő nők voltak: Breuer Hermanné, Engelbachné Mesztetits Lenke, Kempelen Gyuláné, Rosenberg Augusta, Tomasek Emma, Vargha Béláné és Weiszberger Antónia.

A növendékek létszáma: 53+63+58+60+61+46+64+57+46+44+41+32 = 625. Valamennyi osztály hármas; Vallás szerint: rk. 155; ev. ref. 13; ág. ev. 8; izr. 449. Budapesti 359; vidéki 242; külföldi 24.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 160 növendéke volt, három osztályba osztva.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Erzsébet királyné emléke. *Wlassics* Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő körrendeletet adta ki megdicsőült Erzsébet királyné ő cs. és kir. Felsége emlékezetének évenként iskolai megünneplése tárgyában.

«Még frissen sajog a szörnyű seb, melyet nemzetünk lelkén ütött a durva gyilkos, a ki Magyarország földi nemtőjét, Erzsébet királyasszonyt orvul megölte messze idegenben.

Megölte azt a királynét, a ki nemzetünk szószólója, anyja volt, a ki megosztotta falatját a szegénynyel, a ki mint dicső védszentje, Erzsébet, fejedelmi palástjának szárnya alá vette a szükölködőt, a ki fájó könnyeket törölt le, mialatt lelke sírt s a ki mindeneknek jó anyja volt, s kinek áldott nyomán az engesztelődés rózsái fakadtak, — megölte egy alávaló szövetség vadállattá aljasult tagja, élő példájául annak, hogy mivé lesz az ember, a rossz nevelés és ferde elvek hatása alatt, mikor hit és erkölcs nélkül nő fel s nyomorult eszével túlteszi magát a törvény korlátain.

Tanítsuk az ifjuságot hinni és munkálkodni.

Tárjuk fel előtte azt a rettenetes örvényt, a melyet a fejetlenség és szívtelenség tanai nyitnak minden társadalomban. Tanítsák megutálni azt az intézményt, melynek mérges, gyalázatos fája ilyen átkozott gyümölcsöket terem.

Neveljük Erzsébet királyné emlékében a tanuló ifjuságot. Nem szabad az Ő dicső emlékezetének meghalaványulnia a jövő nemzedék lelkében sem. Évről-évre szenteljük az Ő dicső és áldott emlékezetének az Ő védszentje Erzsébetnek napját, november tizenkilenczedikét. — S míg a gyász e szomorú esztendejében már megtartottuk gyász-ünnepeinket, ezentúl évről-évre, Erzsébet napján méltó gyászünnepélylyel újítsuk fel a mi elvérzett pátronánknak, Erzsébet királyasszonynak emlékezetét; forduljon a maga hite szerint Istennek oltárához, teremtője kegyelméhez az egész magyar tanuló ifjuság, a tiszta gyermeklelkek és fellángoló ifjui szivek imádságában jusson az Úr elé a jövő nemzedék hálája és szeretete Erzsébet királyné iránt, a ki szeretetének áldásával halmozott el bennünket, a kinek utolsó imájába is bele van foglalva nemzetünk boldogsága.

S az Isten házából az erkölcs, a törvénytisztelet, a tudás és hazaszeretet templomába: az iskolába gyüljön a fiatalság, a mely előtt igazgatói vagy tanári szó hangoztassa lelkesülten Erzsébet királyné áldott emlékezetét, a nemzet anyjáét, a kinek szivét már halála előtt a fájdalom

hét tördöfése járta át, a kinek szent élete és vértanu-halála örök emlékezetül álljon fiaink és leányaink előtt!

A gyász- és emlékünnepély pedig záruljon a mi nemzeti imádságunkkal, a Kölcsey «Hymnus»-szával, a melynek szép szavaival kérjünk áldást a Magyarok Istenétől a mi nemzetünkre és a trónra, a melynek Ő soha el nem halványuló fényes csillaga volt.

Kérjük a népek és nemzetek Istenét, hogy áldja meg, vigasztalja meg Felséges atyánkat, a királyt, s áldjuk meg az ő drága hitvesének szent hamvait, mondván:

Áldott legyen dicsőült királynénk, Erzsébet felséges asszonyunk emlékezete!» . . .

*

A művészeti oktatás érdekében *Wlassics* Gyula miniszter f. hó 1-ről 64,174. szám alatt a következő — a leányiskolák által is megszívlelendő — rendeletet intézte:

«Az orsz. m. képzőművészeti társulat, elősegíteni óhajtván a művészetnek a tanuló ifjuság körében való népszerűsítését, illetve a művészeti izlésnek a magyar ifjuság lelkében való kifejlesztését, méltánylandó elhatározással módot nyujtott a mult évben arra, hogy a székesfőváros területén levő összes középiskolák, és a velök egyenrangú más tanintézetek ifjusága is, a társulat kiállításait, tanárok vezetése mellett, díjtalanul látogathassa.

A képzőművészet, illetve a hazai közműveltség érdekében történt e szép kezdeményezésnek azonban, sajnos, eddig nem volt meg a kellő eredménye, minthogy bár a képzőművészeti társulat ez engedményéről magam értesítettem az iskolák vezetőit, a képzőművészeti kiállítást a mult alkalommal a kiállítás két hónapi tartama alatt mindössze 2000 tanuló látogatta s a felhasználható 50 hétköznapból 28 — tehát több mint fele — az iskolák részéről felhasználatlanul maradt.

Ezzel szemben feltünő, hogy a Verescsagin kiállítását négy hét alatt hetedfélezer tanuló nézte meg tanáraik vezetése alatt, a mely körülmény alkalmas annak a gondolatnak a felébresztésére, hogy az iskolákat inkább vonzza a különlegesség, az idegen, mint a hazai művészetnek s a czéltudatos nevelésnek megszívlelendő szempontjai.

Meggyőződtem arról is, hogy a Magyar Nemzeti Muzeum régiségtárát, néprajzi gyűjteményét és képtárát, valamint az Országos Képtárt sem látogatják a középiskolai tanulók oly gyakran, mint az iskola czéljai s a közművelődés érdekei megkivánnák, vagy a mennyiben felkeresik is e gyűjteményeket, ismeretkörüket tágítaniok s a kiállított tárgyakon izlésöket nemesíteniök, kellő vezetés hiánya miatt, ritkán van alkalmuk. A Magyar Nemzeti Museum régiségtárának bemutatása a szemléltető eszközök hiányával küzdő történettanárainknak nemcsak arra adhat alkalmat, hogy eredeti történeti emlékekhez fűzhessék a tanításnak egyes szakait s a közvetetlen szemléltetés erejével keltsék fel növendékeikben a hazafias kegyelet és lelkesedés érzéseit, hanem már a régiség varázsánál fogva is érdeklő szép formák, s a formákhoz alkalmazkodó diszítések czéltudatos szemléltetése révén észrevétlenül szoktatja az ifju fogékony lelkét a művészi megoldásnak tiszteletéhez s emeli gondolatait és érzéseit lassankint a szépérzéknek magasabb szinvonalára. A néprajzi

gyűjtemény nemcsak a földrajzi és történeti oktatáshoz fog becses adalékokat szolgáltatni, hanem ifjuságunkat meggyőzheti arról, hogy a legősibb és legprimitivebb népet is mindenkor az emberi léleknek a szépség felé törekvő ösztöne vezette arra, hogy használati tárgyainak alakját a gyakorlati czél mellett úgy formálja meg, hogy kedélyét és izlését is kielégítse. Alkalom nyílik itt fajunk természetes szépérzékének kiemelése mellett lépten-nyomon utalni arra, hogy ez a nemzet rászületett a művészetre, melynek felvirágzása ha késett is a történelmi nehéz körülmények miatt, de ma már lendületben van.

Az újabb korok magasabb irányú fejlődésének megértetése végett aztán az iparművészeti muzeumba kell vinni a növendéket.

A nemzeti muzeum archæologiai osztálya, mely a pannoniai régiségeket foglalja magában, nemcsak az ó-kori történelmi és a latin irodalmi tanítás szempontjából fontos, hanem abból a szempontból is, hogy a római császári kor műiparában kifejezésre jutó műveltséget ismerteti meg a tanulóval, a görög plastikai gyűjtemény pedig legalább némileg megközelítő képet adhat a tanulónak az alaki szépség amaz alkotásairól, melyeket az ó-kor szinte eszményi tökéletességben hozott létre.

Megismervén az ó-kor művészi felfogásának szellemét, a kincsleletek, kőemlékek, fegyverzetek és érmek ismertetése révén a népvándorlás, honfoglalás korán át fokozatos egymásutánban lehet átvezetni a tanulót a mai állapotokhoz.

Az Országos Képtár fogalmat nyujt a tanulónak a különböző nemzetek művészeti korszakairól, míg a Nemzeti Muzeum képtára az újabb idők művészetét tárja fel.

A muzeumok mellett a művészeti érzéknek leghatalmasabb nevelő eszközei a tárlatok. A jól kiválasztott műtárgyakból álló kiállítások ugyanis összehasonlításokra nyujtanak alkalmat. s jó vezetés mellett nemcsak felébreszthetik, de irányozhatják is a növendék művészi izlését.

A szép felismerésére vezető érzéknek felébresztése és kimüvelése, a művészi alkotások önzetlen tiszteletének kifejlesztése oly pædagogiai feladatok, melyekről a középiskola minden lehető eszköz felhasználásával köteles gondoskodni. Végül, hogy a művészi alkotás módjairól is fogalmuk legyen a tanulóknak, időnként s mintegy jutalomképen a legkiválóbbakat el lehet vezetni egyes kiválóbb festő- és szobrász műtermekbe, mely látogatásokra való engedély kieszközléseért művészeti ügyosztályomhoz kell fordulni.

Nyilvánvaló, hogy mindezen látogatások csakis akkor lehetnek az izlés fejlesztése szempontjából valóban gyümölcsözők, ha — miként föntebb érintém — tanári szakértő vezetés mellett mennek végbe. A czél nélkül való, felületes nézés, melynek irányadó szempontjai nincsenek s a mely inkább a rikítót, feltünőt, szembeötlőt vagy a kuriózumokat keresi, az izlés megrontására, vagy legalább is megtévesztésére vezethet; hogy a tanuló valóban okuljon és nemesbüljön, a látásban iskolázott szem gondosságára és a legszebbet méltatni tudó, érettebb itélet irányítására van szükség.

Felhivom Nagyságodat, buzdítsa minden alkalommal a tankerületében levő középiskolák tanárait, hogy a közgyüjteményeket, különösen pedig a magyar nemzeti muzeum képtárát, régiségtárát és néprajzi osztályát, az országos képtárt, az iparművészeti muzeumot, valamint a

képzőművészeti és az iparművészeti kiállításokat is, lehetőleg gyakran látogassák tanítványaikkal s e gyűjteményeknek az ismeretkör kiszélesítése és az izlés nemesítése szempontjából való ismertetése közben különösen a nemzeti, a fajbeli műveltség szempontjainak kidomborítására törekedjenek.

Egyúttal teljes igyekezettel legyenek rajta a tanárok, hogy az önképzőkörök, mint olyanok, a művészeti és iparművészeti, valamint művészet-történeti dolgozatok szokásba hozatalára is figyelmet fordítsanak, s az orsz. m. képzőművészeti társulat, valamint az orsz. m. iparművészeti társulat tagjai közé belépjenek, a mi által mindazon kedvezményekben részesülhetnek, melyeket a társulatok a hazai művészet érdekeinek szempontjaiból tagjaiknak évről-évre nyujtanak.

Nem hangsúlyozhatom eléggé, hogy a művészeti érzék ily módokon való gondos, szeretetteljes nevelésének mily nagy fontosságot tulajdonítok s különösen közműveltségünk szellemének mily nagy fokú nemesbülését várom attól, ha az iskolának ezen az úton sikerülni fog az ifjuságban a művészetek iránt őszinte vonzalmat ébreszteni és izlésöket abban az irányban fejleszteni, mely az idealismus tiszta felfogásához, s e réven az egyéniség megalakulásához vezet.

Az iskolák ily irányú buzgólkodását éber figyelemmel fogom kisérni.»

*

Művészeti állapotaink. Ezen czím alatt a Képzőművészeti Társulat havi közlönye, a «Műcsarnok» érdekes czikksorozatot közöl, mely jellemző fényt vet társadalmunk művészi izlésének hiányára.

E czikksorozat, mely élénken bizonyítja, mily szükséges és időszerű volt Wlassics miniszter fentidézett rendelete, főbb vonásaiban a következőket tartalmazza.

Közönségünk nem érdeklődik a képzőművészetek iránt, pedig utóbbiak pártolás nélkül nem virágozhatnak. A műpártolás hiányait fülledt légkörű beteges társadalmi életünknek tulajdonítja s keresi a bajok orvoslását czélzó módokat.

A közönyösség egyik legfőbb okának a *művészi nevelés teljes elhanyagolását* tartja. Tanulóink túl vannak terhelve, de a tantervekben nyoma sincs a művészetek történetének: ezért nálunk nem is tudják azt, mi a művészet. A legműveltebb emberek közt is akadnak számosan, a kiknek a művészetek iránt igen kevés az érzékük, az eredeti művészi terméket a rossz másolattól, olajnyomattól és gipszöntvénytől megkülönböztetni nem képesek.

Örömmel vesz tudomást arról, hogy az orsz. közoktatási tanács a gymnasiumok tantervjavaslatába a görög művészet történetét és a rajz alapos oktatását is felvette. De ezzel a művészi oktatás kérdését még nem tartja megoldottnak, hanem szükségesnek tartja azt, hogy nagyobb súly fektettessék az élő minták és a természet utáni rajzolásra, igy nevelve az ifjuságot arra, hogy művészileg lásson és érezzen. Azonkívül a hazai és a világtörténet keretében a magyar és az általános művészettörténetet kellene tanítani. A közép- és felső iskolák könyvtáraiban képviselve legyen a képzőművészetek irodalma, és a műremekek jó reprodukcziókban legyenek megszemlélhetők. Rövid művészettörténeti tan-

könyvre pályázatot kellene kiírni, végül az összes középfokú iskoláknak kötelességévé kellene tenni azt, hogy szakavatott tanárok vezetése alatt minden évben a Nemzeti Muzeum művészeti tárait, az Országos Képtárt, a művészeti és iparművészeti kiállításokat megtekintsék.

A művészi érdeklődés pangásának másik oka *az otthon kultuszának hiánya*, másrészt *a társadalom szellemének léhasága* és a komoly munkától való irtózás. A ki szereti otthonát, az körülveszi magát az irodalom s a tudomány remekeivel és a művészet egy-egy érdekes termékével, hogy munkája közben ezen gyönyörködtesse fáradt szemét. Sajnos azonban, hogy azok az emberek is, kik vagyonilag függetlenek, életük legnagyobb részét házon kívül töltik; nem szeretnek komolyan dolgozni s otthonuk művészi díszítésével nem törődnek.

Rámutat arra a lehangoló jelenségre, hogy az otthon kerülése, a kávéházak látogatása már a nőkre is átragad s ma már nem ritka az olyan ember, ki otthonába csak hálni tér. Nem csoda tehát, ha ilyen ember nem érzi szükségét annak, hogy lakását művészi izléssel rendezze be, hanem a mindennapi szükségletet rideg gyári termékekkel födözi. A gazdagoknak pazar fénynyel berendezett lakásaiban sem találjuk a művészi izlést, hanem feltünési vágyat, hiuságot és kérkedést.

Ezen helyzeten segíteni s a közizlés nemesítésén fáradozni hálás feladatát képezhetné a nyilvános kluboknak, egyesületeknek, társulatoknak, a melyek kulturális missziót teljesítenének azzal, ha jövedelmük csak csekély részét is fordítva művészeti termékek vásárlására vagy pályázatok utján való beszerzésére, tagjaikkal a művészi környezetet megkedveltetnék.

A művészet iránti érdeklődést és fogékonyságot tehát a társadalom legszélesebb köreiben fel kell ébreszteni, hogy a közönség ne csak hiuságból, divatból áldozzon a művészetnek, hanem benső vágyat érezzen arra, hogy művészi remekekben gyönyörködjék, hogy magát művészi tárgyakkal körülvegye. Ha a vágy, az érdeklődés meg van, hátra van a nehezebb feladat, ezt a helyes irányba vezetni. Népszerűsíteni kell a művészetet, tervszerűen kell fejleszteni a műizlést a díszítő és az iparművészet útján, lakásberendezések, butorok s a mindennapi használat tárgyai révén a társadalmi életbe vinni és általánosítani a művészi szükségletet. Külföldön a legnevesebb művészek teljes odaadással azon fáradoznak, hogy a magas művészet körébe vágó munkáik mellett a köznapi szükséglet kielégítésére butorok, kandallók, kárpitok, könyvkötések, keretek művészi tervezeteivel hozzájáruljanak. Míg így a közizlés fejlesztésében hathatósan közreműködnek, addig másrészt az egyre fokozódó művészi szükséglet biztos alapot ad nekik a megélhetésre s ezzel a nagyobb szabású munkáiknak megalkotására.

Nálunk a művészek ritkán foglalkoznak az iparművészettel, melyben versenytársat és a művészi méltósággal meg nem férő munkakört látnak.

Közönségünkben pedig nincs meg az a fejlett izlés, hogy a művészi izlésű, bár egyszerűbb berendezésnek a kihivóbb és pazarabb fölött előnyt tudna adni.

Művelt izlésű és vagyonilag független előkelőink s társulataink hivatása volna jó példával előljárni s egyrészt művészeinket a díszítő művészet terére csábítani, másrészt a közönségben, mely nálunk a felsőbb

körök utánzására igen hajlandó, a művészet iránti érdeklődést ezen az úton is felkölteni.

Ezen érdeklődés hiányát végre a művészek és a közönség közti érintkezés teljes hiányának tulajdonítja. Nálunk a művészeknek nincs meg az őket megillető társadalmi állásuk. A művészekkel való társadalmi érintkezés bizonyára szintén nagy mértékben terjesztené a jó izlést és a művészi termékek iránti érdeklődést,

Végre még felszólal a művészi önérzetet mélyen sértő műpártolás fogalma ellen. Pártolni támogatni lehet jótékonyczélú emberbaráti intézményeket, a mikor a pártoló csak áldoz. A nálunk divó ú. n. műpártolás nem a művészet igazi és őszinte szeretetének, hanem a hiuság és a divat kifolyása. Nem szoktuk azt becsületes adás-vevésnek tekinteni, hanem a művésznek odavetett alamizsnának. *H. K.*

*

A nőnevelési és kisdednevelési szakosztály működése a Szilágymegyei Általános Tanítótestület jubiláris közgyülése alkalmával. A nevezett tanítótestület történetében emlékezetes marad f. év okt. 11-én tartott ünnepi közgyülése. 25 évi fennállását ekkor érte meg, és ugyanez alkalommal alakult meg a nőnevelési és kisdednevelési szakosztály s működését meg is kezdette.

A nőnevelési szakosztályt a tanítótestület központi bizottságának felkérése folytán a zilahi polgári leányiskola igazgatója, Kelemen Katalin szervezte és nyitotta meg, kit a szakosztály elnökül választott meg; megnyító után felolvasta értekezését a leányok erkölcsi neveléséről. A terjedelmesen kidolgozott s lelkesedéssel felolvasott értekezésében több oly lényeges eszmét hozott fel, melyeknek megismerése tágasabb körben — s nemcsak tanítók között — a leányok nevelésére jótékony hatása lenne. Szilágy vármegye tanfelügyelője, dr. Petri Mór, hozzászólásával nemcsak érdekesebbé tette az eszmecserét, hanem a szakosztály működésére is buzdítólag hatott.

Utána Virágh Ida, sz.-nagyfalusi tanítónő olvasta fel dolgozatát az osztatlan népiskola női kézimunkájának tananyagáról. Értekezésében különösen kiemelte azt, hogy a városi és falusi iskolában nem lehet a kézimunka tananyaga ugyanaz; a falusi iskolában tanítani és fejleszteni szükséges a vidéken szokásban levő női kézimunkákat. A felolvasott munkálat figyelmes meghallgatásban részesült, és érdekes eszmecserére adott alkalmat.

Elnök indítványára a gyülés elhatározta, hogy a nőnevelési szakosztályt fentartja s gyüléseit a tanítótestület közgyűléseivel egy időben tartja meg.

Folytatólag a kisdednevelési szakosztály tartotta meg ülését; ennek szervezésével a központi bizottság által Juhos Béla zilahi áll. tanító bizatott meg, a szakosztály pedig őt elnökül választotta meg.

Porzsalmi Ilona óvónő felolvasta a következő czímű értekezését: «Mit tehetnek az óvónők a kisdedek helyes ápolása és nevelése érdekében az intézeten kívül?» Saját tapasztalataiból felhozott esetek felolvasása iránt nagyban fokozták az érdeklődést, a mit az élénk előadás még vonzóbbá tett.

Juhos Béla a szilágymegyei kisdednevelés mulját ismertette, az 1848-ig terjedő időig.

A szakosztály jövő gyülésére mindenik óvónő megirja intézetének történetét s ugyanakkor ismertetve lesz egy Szilágy vármegyében élt kisdednevelési iró műve és élete.

E két szakosztály ülése volt az első alkalom arra, hogy a Szilágymegyében működő tanítónők és óvónők a cselekvés terén találkozzanak s már első föllépésük alkalmával szép eredményt értek el. Erre való hivatkozással a két szakosztálynak mindvégig együtt levő tagjait az elnök továbbra is tevékenységre buzdította. Ezzel a gyülés véget ért. Mint jól végzett munka után a tagok megnyugvással és megelégedéssel távoztak el.

*

A pécsvidéki tanítónők kiváló ügybuzgalmáról, szorgalmáról tesz tanuságot az a gyönyörű kézimunka-kiállítás, a melyet százával látogatnak a pécsiek. És ezt a kiállítást nemcsak az ott összehalmozott remek munkákért érdemes kiemelni, a melyeket részint a kis növendékek, részint a tanítónők, részint pedig Pécs legelőkelőbb hölgyei készítettek a látogatók gyönyörködtetésére, hanem azért a czélért is, a melyért a kiállítást rendezték. Ugyanis két éve, hogy fennáll a pécsvidéki tanítónők egyesülete és a kezdet nehézségeit leküzdve, most szépen virágzik. Összejönnek ott a tanítónők, hogy buzdítsák egymást, tanuljanak egymástól és új eszméket nyerjenek, hogy mind előbbre haladhassanak. Legforróbb óhajuk volt egyleti könyvtár létesítése, a melyhez azonban hiányzott az anyagi erő. És elkezdtek dolgozni ők és pártolóik, a míg csakugyan létrehozták ezt a kiállítást, melynek jövedelméből megvetik az egyleti könyvtár alapját. Gyönyörű példát adtak ez alkalommal a pécsvidéki tanítónők többi kartársaiknak; de nemcsak őket illet dicséret, hanem pártolóikat is meg a művelt közönséget is, a mely tömeges látogatásával siet letenni filléreit a könyvtár alapjára és így a közművelődés oltárára. Kiemeljük itt még a megyés püspököt Hettyei S. ő méltóságát, a ki elrendelte, hogy a pécsi róm. kath. tanítóképző összes növendékei tekintsék meg a kiállítást, és a ki a belépti díjat maga fizette le értük. *(Néptanoda).*

*

Huszonötéves tanítónői jubileum. A Budapest fővárosi Krisztinatéri elemi iskola tanítótestülete kedves ünnepet ült november hó első felében. Az iskola két derék tanítónője Dorogsághy Dénesné, szül. Rapos Aranka és Karkis Istvánné, szül. Scipiades Betti töltötte be ez időben eredményes tanítónői munkásságának 25-ik esztendejét. A tanító-testület barátságos ovátiót rendezett a két szeretett kartársnőnek. A tornatermet ünnepiesen feldíszítették s ott egybegyűlve, testületileg üdvözölték a két meglepett s a kitüntetés miatt meghatott tanítónőt. Garay igazgató meleg üdvözlő beszéde nemcsak az ünnepelteknek nyujtott elismerést, buzdítólag és lelkesítőleg hatott a fiatalabbakra is, kik elé követendő például állította az ünnepelt és szeretett kartársak tanítónői munkásságát. A testület kedélyes lakoma után vidám tánczczal fejezte be a családias ünnepet, melyet értékes emléktárgyak adományozása által is igyekeztek

feledhetetlenné tenni az ünnepeltekre nézve. Örömmel adunk hírt ez ünnepeltetésről és örömmel csatlakozunk ahhoz jó kívánatainkkal és szíves üdvözletünkkel. A két jubiláló tanítónő a főváros derék tanítónői testületének legjobbjai közé tartozik, kik nemcsak mint tanítónők tüntek ki hivatásszeretetükkel és buzgó kötelességteljesítésükkel, de a társadalmi téren is köztiszteletet vívtak ki maguknak. Derék jó nők és édes anyák, kik hivatásuk terhei mellett is tudtak időt szakítani maguknak társadalmi, sőt irodalmi tevékenységre is. Nem utolsó érdemük annak a sok budai, részben terézvárosi német kis lánynak magyarrá nevelése sem, de mindennél becsesebb az a példa, melylyel, mint a nőnevelés ügyének szakavatott munkásai előljárnak. Adjon a gondviselés nekik leánynevelésünk érdekében is hosszú életet és sok sikert!

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya november havi ülésén Geőcze Sarolta tartott előadást «A művészi nevelésről», melyet folyóiratunk mai számában közlünk. A felolvasó indítványait a szakosztály egyenként határozattá emelte. Az érdekes előadás után következtek az elnöki előterjesztések. Kiemeljük ezek közül: 1. Az Otthon javára rendezett sorsjáték sikere a sorsjegyek szépen folyó elárúsítása folytán biztosítva van. A kisorsolásra szolgáló tárgyak azonban még nem érkzetek be kellő számmal, azért kéri az egyesület a tagokat, szíveskedjenek könyvek, képek és kézimunkák ajándékozása által a sorsjáték sikerét minél teljesebbé tenni. Legutóbb Herczog Sarolta fővárosi tanítónő, Singer és Wolfner, Wodiáner és Fiai, Stampfel Károly küldöttek adományokat a sorsjáték czéljaira. A sorsolást az egyesület a Királyné gyász miatt márcziusra halasztotta. 2. Az Otthon új épülete elkészült s elnök abban a helyzetben van, hogy kedvezőbb idő beállása alkalmával az Otthon megtekintésére hívhatja fel a tagokat. 3. Örömmel értesíti az elnök a jelenlevőket, hogy a székesfőváros leány-inasiskolák felállítását határozta el. A leány-inasiskolák kérdését Komáry Erzsi kisasszony tette tanulmánya tárgyává, s az ő előadása kapcsán foglalkozott azzal egy év előtt a szakosztály, felkérve az egyesület választmányát, hogy e kérdésre a székesfővárosi tanács figyelmét hivja fel. A mily örvendetes, hogy ez irányban mozgalom indult meg, ép oly sajnálatosnak tartja elnök azt, hogy az iskolák vezetését s az azokban való tanítást a tanács — mint ezt a lapok közlik — teljesen férfitanítókra szándékozik bizni. Mivel a serdülő leányokra nézve a női vezetés és női befolyás elengedhetetlenül szükséges, elnök indítványára a szakosztály elhatározza, hogy az egyesületi választmány utján ez irányban is érvényesíteni törekszik befolyását. 4. A fővárosi tanítónők Erzsébet-alapítványára vonatkozó indítványra nézve — mivel azt az indítványt tevő, Komáry Erzsi, az elnök tudomása szerint kizárólag fővárosi tanítónőkkel kívánja tárgyaltatni — kéri az elnök a jelenlevő fővárosi tanítónőket, szíveskedjenek az ülés után a teremben együtt maradni s az indítványra vonatkozó határozatukat meghozni.

Ezután Lederer Ábrahám, a tanítók veteránja tartotta meg folyóiratunkban közölt előadását, melylyel az ülés véget ért.

IRODALOM.

(*Ujváry Béla* «FRANCZIA SZÓTÁRA.» I. rész: Franczia-magyar. Ára csinos vászonkötésben 1 frt.)

Az Athenæum r.-társulat hasznos könyvvel gazdagította ismét a magyar könyvpiaczot. Régen érzett hiány egy jól egybeállított és tősgyökeres magyarsággal megszerkesztett franczia-magyar zsebszótár. Ujváry Bélában megtalálta az Athenæum az ilyen kényes munkára alkalmas szerzőt, a ki mint a franczia nyelv és irodalom tanára, valamint magyar író, nagy tájékozottsággal bír a franczia és magyar ujabbkori irodalom terén. Ily készültséggel behatolván a franczia nyelv szellemébe, érti annak sajátos, árnyalatokban, fordulatokban oly változatos dialógusait, s ezeket eredeti magyar szólásokkal adja vissza. A franczia nyelvnek mesésen gazdag szókincséből pedig nagy gonddal, helyesen válogatta egybe azt a szóanyagot, melyre a franczia nyelvet tanuló, vagy már beszélő magyarnak olvasás, társalgás, fordítás közben leginkább szüksége van. És ebben rejlik e zsebszótárnak előnye a nagy, encyklopédiai terjedelemmel szerkesztett szótárak felett. Mert a szócsaládok végtelen leszármaztatására, a művészi, politikai, műszaki ethnografiai és egyéb szaktudományok tömérdek műszóira a tudósnak, művésznek, szakembernek van szüksége leginkább, a laikus, a tanuló nehezen igazodik el ezen végtelen szótengeren és bizonyára hálával fogadja Ujvárynak ezen, munkáját annyira megkönnyítő, kicsiny és mégis teljesen kielégítő zsebszótárát.

A franczia nyelv elsajátításának főnehézsége a más nemzetekétől teljesen eltérő phraseológiájában rejlik. Mert hasztalan tanultunk be egy csomó szót a vocabulairből, mondatba foglalva nem vehetjük annak szószerinti értelmét, mert jelentése folyton módosul. Például idézzük: Par manière d'acquit = fölszínesen; — faire acte de présence = személyesen megjelenni; — d'arrache pied = szakadatlan egymásutánban. Itt szökik szemünkbe szép magyar nyelvünk tömörsége a sokszavú franczia mellett.

Ujváry szótárának másik nagy érdeme, hogy a phraseológiából pazarul böngészett. Alig mulaszt el kinálkozó alkalmat, hogy a gyakrabban használt szókat mondatba foglalva bemutassa. Szinte meglepő, a 420 oldalon mennyi franczia szójárásra, közmondásra bukkanunk. S ez nagy segítség, mert még a francziában legjártasabb közülünk is aligha tudná hamarosan megmondani a következő szólások magyar jelentését: Battre froid à quelqû' un; — berniquet pour sansonnet; — mettre au billon; — prendre sa bisque; — trouver visage de bois; —

chausser son bonnet; — íl est dans la bouteille; — se coucher bredouille; — se donner campos; — vivre la canne à la main; — il file sa corde; — cuver son vin; — rompre le dé à qun stb. stb. Mindmegannyi szórejtvény a magyar észjárásnak. Ugyancsak tévedne, a ki ezen mondásokat szószerint venné. Tessék utána nézni Ujváry szótárában, mert még a nagy Rameau-félében* is hasztalan keresné egyikét másikát. Alkalomszerű is e könyvecske most, midőn a párisi világkiállítás megtekintésére készülődik sok hazánkfia, leánya. Ezeknek különösen ajánljuk figyelmébe a jó kis tolmácsot, a ki a legkisebb utitáskában is szerényen meghúzza majd magát. Nem fogja cserben hagyni őket a nagy világváros sokadalmában; bátran beköszönthetnek társaságában a párisi restaurantba, caféba, elolvashatják a helyi napilapokat, megtekinthetik a kiállítást, végigróhatják a boulevardok aszfaltját, felkereshetik a Jardin des Plantes-ot, ellátogathatnak a Comédie Française-be, stb. Megértik a látottakat, hallottakat, tanulnak, élveznek, hisz' segítségükre lesz ez a kis piros kötet, meg párja a magyar-franczia rész, mely 4—5 hó mulva kerül ki a sajtóból. *Nemecskay Irma.*

*

A Mária Dorothea egyesület kiadásában most jelent meg «A TÉL TÜNDÉRE» című verses tündérjáték, dalokkal. Szövegét irta: *Tordai Grail Erzsi*, zenéjét szerezte: *Gáll Anna.*

A kis mű rendkívül alkalmas iskolai, ünnepi vagy jótékonyczélú előadásokra. Mivel a fiatalságra felette nemesítő iránya van és kisebb, nagyobb, sőt felnőtt leányok által egyforma könnyen előadható, — kívánatos volna, hogy minden leányiskola, akár elemi, akár felsőbb, valamint minden társas-egyesület is megszerezze.

A zenei rész minden zeneértőnek a darab nélkül is becses zenei ujdonságot nyújt, a kedves fülbe mászó dalokkal épen úgy, mint szép magyaros, kiváló zenei értékkel biró ouverturejével.

*

Beküldött könyvek:

Német olvasó és nyelv-gyakorló könyv. A népiskola III. és IV. osztálya számára. Irta *Klingenberger Jakab.* Kiadja a Franklin-Társulat 1898. Ára 50 kr.

Német nyelvképző-iskola gyakorlati példákban. Olvasás, nyelvtan és fogalmazás egy központú körökben. A polgári iskolák számára irta *Szirmai József.* Negyedik rész. Kiadja a Franklin-Társulat. 246 lap, ára kötve 60 kr.

Földrajz a női kereskedelmi tanfolyamok számára. Irta *dr. Simonyi Jenő*, a földrajz tanára a budapesti kereskedelmi akadémián. Kiadja a Franklin-Társulat 1899. Ára 80 kr.

Algebra a felső-kereskedelmi iskolák számára. Irta *Lengyel Sándor*, a budapesti VI. ker. közs. felső-kereskedelmi iskolai igazgató. Kiadja Lampel Róbert, Budapest. Ára füzve 1 frt 20 kr., kötve 1 frt 40 kr.

* Mely különben német-franczia.